

BRANDFÖRSÄKRINGSVERKET

1782 - 1957

MINNESSKRIFT

i anledning av 175-årsjubileet

Förord

Då Brandförsäkringsverket år 1932 kunde fira 150 årsdagen av sin tillblivelse utgavs i anslutning till jubileet en på styrelsens uppdrag av fil. dr. Karl Åmark utarbetad, mycket omfattande minnesskrift.

Det kan synas opåkallat och överflödigt att endast 25 år senare med en ny skrift hugfästa ett jubileum i Brandförsäkringsverkets historia - nu avseende 175 års minnet.

Emellertid har under detta kvartssekel och särskilt under dess senare år genomförts ett nydaningsarbete i Brandförsäkringsverket av sådan omfattning, att med fog kan sägas att dessa år markerar en starkare utveckling än någon tidigare epok i Verkets historia.

Mot bakgrunden av den allmänna samhällsutvecklingen i ekonomiskt, tekniskt och politiskt hänseende har inom näringslivet perspektiven och problemställningarna starkt förskjutits. Inte minst gäller detta i fråga om det privata försäkringsväsendet. Många av de grundläggande frågorna ter sig i dag helt annorlunda än för 25 år sedan.

Överhuvudtaget framstår det som en tämligen unik tilldragelse att ett företag, som bildats på Gustaf III:s tillskyndan, under en epok så väsensskild från den vi nu upplever, alltjämt består - för övrigt med bibehållande av åtskilliga av de försäkringsförbindelser vilka inleddes redan under 1700-talet - och under de senaste åren rentav visat prov på en förstärkt livskraft.

Synpunkter av den art som här ovan i korthet angivits har syns styrelsen motivera att det lämnas en redogörelse för utvecklingen under det senast tilländalupna kvartsseket i Brandförsäkringsverkets historia. Denna redogörelse framlägges i det följande. Densamma är icke avsedd att tryckas.

Såsom redan nämnts har de tidigare epokerna i Verkets utveckling ingående behandlats i den år 1932 utgivna minnesskriften. Dessa utvecklingsskeden rekapituleras i största korthet i föreliggande skrift, i det stora hela från andra utgångspunkter än i det tidigare arbetet.

Skriften har på styrelsens uppdrag utarbetats av fil.dr. Åke Grenholm, vår mest initierade kännare av de svenska försäkringsbolagens historia. Det är angeläget att här framföra ett tack till dr. Grenholm för det arbete och intresse han nedlagt på skriften. Vid utformningen av det avsnitt som avser det senaste kvartsseket har under-tecknad Lagercrantz - vilken under hela perioden tillhört styrelsekretsen - biträtt med faktiska upplysningar.

Stockholm, nyåret 1958.

(B. G. Lagercrantz)

Ordförande

i

Brandförsäkringsverkets styrelse

Inledning

Det av Gustaf III utfärdade reglementet för Allmänna brandförsäkringsfonden är daterat den 15 april 1782. Den 31 oktober samma år höll dess direktion sitt första sammanträde och påföljande dag trädde företaget ut i det praktiska livet.

Fondens uppgift var från början att meddela brandförsäkring å fast egendom såväl i städerna - utom Stockholm - som på landet. För dessa båda skilda verksamhetsgrenar uppdelades Fonden emellertid år 1808 på två avdelningar, Stadsfonden och Lantfonden. I samband därmed ändrades namnet till Allmänna brandförsäkringsverket.

Efter allvarliga förluster upplöstes Stadsfonden år 1827, därvid dess verksamhet som försäkringsgivare för städerna upptogs av de under det följande året bildade institutionerna Städernas allmänna brandstodsbolag och Skånska brandförsäkringsinrättningen. Därefter kvarlevde Allmänna brandförsäkringsverket blott genom sin lantfond, vilken år 1828 omorganiserades och erhöll namnet Allmänna brandförsäkringsverket för byggnader å landet. År 1951 förkortades namnet till enbart Brandförsäkringsverket.

Gustaf III:s Brandförsäkringsfond

I. Tiden 1782 - 1828

På Pilos i dubbel bemärkelse största verk "Gustaf III:s kröning", vårt 1700-talsmåleris topprestation, återfinner man den krets av politiska personer, som medverkade vid Allmänna brandförsäkringsfondens tillkomst år 1782. Målningen beställdes visserligen redan 1777 men påbörjades av Pilo först 1782. Flertalet av målningens bortåt 150 representanter för kungafamiljen, riksrådet och de fyra stånden är porträttlikt utförda efter levande modell under tolv års träget arbete. Målningen, som alltså är ett rikt och mångsidigt porträttgalleri från den gustavian-ska tiden, har dessutom fångat den dramatiska och eleganta atmosfären kring vår "tjusarkung".

Det närmast till höger om kungen sittande riksrådet är kansli-presidenten Ulrik Scheffer, vilkens insatser på Gustaf III:s tid brukar jämföras med Axel Oxenstiernas under Gustaf II Adolfs. Han var icke blott en av Sveriges främsta utrikesministrar utan hade även liksom den äldre brodern, riksrådet Karl Fredrik Scheffer, stort intresse för ekonomiska frågor och var tillsammans med brodern samt finansministern Liljencrantz en drivande kraft bakom de många förbättringar på nästan alla samhällslivets områden som genomfördes av Gustaf III: tortyrens avskaffande, hälsovårdens förbättring, förvaltningens rationalisering, närings- och religionsfrihetens vidgande, penningväsendets stabilisering genom 1777 års myntrealisation samt försäkringsväsendets reformering.

Många stora stjärnor lyste på det gustavianiska kulturlivets himmel: vetenskapsmän som Swedenborg, Linné, Scheele, Celsius, Wargen-

tin; skaldar som Bellman, Kellgren, Leopold, Lidner och Anna Maria Lenngren; konstnärer som Gustaf Lundberg, Pilo, Roslin, Krafft, Pasch, Breda, Hall, Hilleström, Sergel och Elias Martin. Den store slottsbyggaren Tessin hade avlidit 1770 men hans bägge efterföljare Adelcrantz och Edelcrantz knötos som ordförande efter varandra till Gustaf III:s Brandförsäkringsfond.

Vid en snabblick ut i den dåtida världen konstaterar man att det inom engelsk målarkonst nu fanns sådana lysande män som Reynolds och Gainsborough, att Schillers "Die Räuber" uppfördes första gången (i Mannheim) 1782, Samma år ägde den sista häxavrättningen rum i Schweiz och engelsmannen Watt framställde ångmaskinen. Redan några år tidigare hade en tysk räknemaskin konstruerats och 1784 ägde en ballonguppstigning rum i Lyon, vid vilken Gustaf III var närvarande. Nationalmuseum äger ett kopparstick av Charles Boilly med inskriptionen: "Montgolfiere La Gustave. Déicé à Sa Majesté Gustave III Roy de Suède".

Skalden Bengt Lidner har i sin mammutdikt "Året 1783" samlat sina intryck av just det år Allmänna brandförsäkringsfonden kom i gång med sin rörelse. Han har försett dikten med följande företal: "Få seklar kunna uppvisa de stora händelser, som i det förflutna året timat. Än bryter en hel världsdel sina fjättrar och svingar sig upp på frihetens lediga tron; än framstiger en Josef II, krossar fanatismen och av dygden och religionen krönes som snillets skyddsängel, som mänsklighetens hjälte; än höjer sig en Montgolfier emot solens stränder; än störtas Calabrien i avgrundars djup, och än härjas mitt fädernesland av den långsamt dödande hungern." Endast ett par rader skall anföras ur den långa dikten:

"i marmor man ej mer ditt namn, o hjälte skriver,
En världsdal, Washington. din ärestod ju bliver."

Det är tidens stora politiska händelse, det 1775 började och 1783 framgångsrikt avslutade amerikanska frihetskriget och dess hjälte som Lidner hyllar. Strax därefter följde franska revolutionen 1789 - 1792. Båda dessa världshändelser gick stick i stäv mot Gustaf III:s enväldsidéer och stärkte oppositionen mot honom. Den teaterintresserade kungens lysande bana fick ett dramatiskt slut genom skottet på operamaskeraden 1793. Hans person och verk är emellertid alltjämt ett kärt föremål för hävdatecknare och skalder. Snillrikt skriver Esaias Tegnér i sin sång vid Svenska Akademiens femtiåra minneshögtid:

"Det låg ett skimmer över Gustafs dagar,
fantastiskt, utländskt, flärdfullt om du vill,
men det var sol däri, och hur du klagar,
var stode vi, om de ej varit till?
All bildning står på ofri grund till slutet,
blott barbarit var en gång fosterländskt;
men vett blev plantat, järnhårt språk blev brutet,
och sången stämd, och livet mänskligt njutet,
och vad Gustaviskt var blev därför även svenskt."

Något dominerande utländskt inflytande vid tillkomsten av Allmänna brandförsäkringsfonden har ej kunnat konstateras. Som ett intressant sammanträffande i tiden kan nämnas att en ömsesidig brandförsäkringsförening, New Fire Office, grundades 1782 i London. Bolaget, som snart blev berömt under namnet Phoenix, beslöt redan samma år att utsträcka verksamheten till andra länder och började under de närmaste åren teckna försäkringar även i Sverige. I Danmark hade

visserligen redan 1761 upprättats Köbstaedernes almindelige Brandforsikring och i Norge såväl 1740 Norges Brannkasse som 1767 De norske kjøpestaeders brandforsikring, och tillkomsten av dessa institutioner verkade naturligtvis stimulerande i Sverige, där frågan emellertid fick sin självständiga lösning. Man brottades samtidigt med städernas försäkringsproblem i hela Norden. Fördröjningen hos oss berodde på de inre striderna under ständerväldet. Sedan Sverige genom Gustaf III:s statsvälvning fått en ledande och samlande statsmakt beslöt regeringen åstadkomma "en allmän brand assecurance inrättning över hela riket". En rundskrivelse härom utsändes till landshövdingarna den 14 oktober 1777 och frågan behandlades vid 1778 - 1779 års riksdag, varvid något acceptabelt förslag emellertid ej framkom. Regeringen tillsatte därför i juli 1781 en kommitté och torde redan då ha syftat till en gemensam riksorganisation för stad och land ehuru detta ej framkom i direktiven.

Gustaf III sökte från början följa det råd Ludvig XV gett honom vid ett besök i Paris, att försona de stridiga viljorna i Sverige, men när detta visade sig lönlöst gjorde han sin statsvälvning och förde sedan en självständig politik i yttre och inre hänseende. "Stora andar ge sin form åt tiden, och Gustafs tidevarv bär Gustafs drag jämväl". Mycket tyder på att han intresserade sig t. o. m. för näringslivets detaljer och även Allmänna brandförsäkringsfonden bär som så mycket annat hans signum.

Den nämnda kommittén bestod av överståthållaren C. Sparre, bergsrådet S. Sandels, borgmästaren i Stockholm C. F. Ekerman samt kammarråden O. E. Lagerheim och G. von Stockenström. De fyra förstnämnda var knutna till någon eller några av dåtidens stora försäkringsinrättningar, nämligen Sjöassuranskompaniet, Stockholms stads brandförsäkringskontor samt Civilstatens änke- och pupillkassa, av vilka de båda sistnämnda alltjämt består.

Kommitterades förslag, vars huvudförfattare var Sandels, behandlades i rådet den 27 februari 1782, därvid riksråden Hjärne, Scheffer och Bunge var närvarande och Sandels tillkallades för att lämna upplysningar. Efter en del smärre omarbetningar godkändes förslaget i rådet inför Konungen den 15 april 1782. Samma dag utfärdades Kungl. Maj:ts kungörelse med reglemente för Allmänna brandförsäkringsfonden.

Den nya försäkringsinrättningen blev ett mellanting mellan enskild och offentlig institution. Halva antalet direktionsledamöter skulle bestå av "kronofullmäktige" och halva antalet revisorer utses av Kungl. Maj:t. Då omsättningen bland delägarnas representanter, de s.k. enskilda direktörerna, var ganska stor fick de mera konstanta kungavalda ledamöterna ett dominerande inflytande i direktionen. Ordförande i denna var enligt reglementet chefen för Överintendentsämbetet, som samtidigt var preses i Målare- och Bildhuggareakademien. Då Allmänna brandförsäkringsfonden den 1 november 1782 började sin verksamhet, innehades de nämnda befattningarna av den frejdade arkitekten friherre Carl Fredrik Adelcrantz. Överdirektören vid Lantmäterikontoret var också självskriven ledamot. Denna befattning innehades vid nämnda tidpunkt av friherre Eric af Wetterstedt. Brandförsäkringsverkets egenskap av enbart fastighetsförsäkrande institution förklarar ju reglementets bestämmelse rörande dessa båda poster. De övriga tvenne "kronodirektörerna" skulle enligt reglementet besättas med ledamöter av kollegierna och det blev första gången medlemmarna av förslagskommittén, bergsrådet Samuel Sandels och kammarrådet G. von Stockenström. Den första uppsättningen av "enskilda direktörer" utgjordes av direktören vid Ostindiska Kompaniet Johan Abr. Grill, kammarherren Charles De Geer på Leufsta, grosshandlaren Carl Arfwedson och kanslirådet Bengt Ferrner. Det löpande arbetet sköttes

av några tjänstemän: Till assurancesintendent utsågs arkitekten Eric Palmstedt, till kamrer kamreraren i Krigskollegium Pehr Landin och till sekreterare dåvarande notarien i Bergskollegium Jacob Lundström.

Några kortfattade data om de män som främst deltog i arbetet under Brandförsäkringsverkets startår kan vara av intresse.

Carl Sparre blev efter en lysande militär karriär 1763 faderns efterträdare som landshövding i Gävleborgs län. Här visade han under ett decennium så stor administrativ skicklighet, att Gustaf III 1773 utnämnde honom till överståthållare i Stockholm. Två år senare blev han därjämte riksråd och utsågs 1783 till kansler för Åbo universitet. Han hade av kungen fått vittgående befogenheter, utnyttjade dem till Stockholms förkovran och har betecknats som "huvudstadens mest nyskapande styresman vid sidan av Klas Fleming". Sparre införde en särskild polis-inrättning för Stockholm, stärkte dess brandförsvar och månade om dess sociala inrättningar. Han var den drivande kraften vid fullbordandet av Stockholms börshus, ordnandet av Gustaf Adolfs torg och andra öppna platser i huvudstaden. Sparre var en verklig charmör och hade lätt att vinna gehör för sina förslag icke minst inom storköpmännens krets. En särskilt betydelsefull roll har Sparre spelat som beskyddare åt i landet inflyttade judar. Det är i den egenskapen han figurerar i Oscar Levertins förtjusande rokokonovell Kalonymos. Stockholms borgare hedrade honom med en marmorbyst utförd av Sergej på Börsen och med en minnesmedalj. Sparres stora inflytande, förhandlingsskicklighet och administrativa förmåga var säkerligen en god tillgång för brandfondskommittén.

Förslagets huvudförfattare var emellertid - såsom redan antytts - bergsrådet Samuel Sandels. Under sin anställning vid Bergskollegium anförtroddes Sandels många viktiga uppdrag, såsom uppgörandet av planer för Strömsholms och Södertälje kanaler, för Mälarens reglering samt för rationalisering av Falu gruvas drift. Sandels var mångårig fullmäktig

i Jernkontoret och ledamot av Vetenskapsakademien. När han den 24 april 1782 - alltså nio dagar efter det Allmänna brandförsäkringsfondens reglemente fastställts - nedlade sitt presidium i Vetenskapsakademien höll han i kungens närvaro ett tal, varav följande utdrag är karaktäristiskt för honom: "Jag har egentligen mitt avseende på de överflödsvaror, vilkas missbruk utbrett sig ibland allmänheten, såsom brännvin, tobak, thé och kaffe, samt i följe med de sistnämnda den omåttliga sockerföräringen. I dessa ligger den starkaste motvikten för allmänna välmågan, och kan hända en annan tid Rikets obotliga fördärv." - Sandels konstaterar därefter att 1.3 milj. riksdaler årligen går ur riket för de nämnda njutningsmedlen och erinrar om ett inför ständerna framlagt förslag av "en ganska väl både in- och utrikes känd man, framl. assessoren Swedenborg", som förordade att krogarna endast skulle servera supen genom en lucka på fönstret, varigenom det frestande krogstället skulle upphöra. - Sandels ägde den vackra malmgården Ingemarshof vid Roslagstull och där växte hans son upp, Sveriges siste fältmarskalk J. A. Sandels, som förevigats i Fänrik Ståls sägner.

Överintendenten Carl Fredrik Adelcrantz, son till hovarkitekten Göran Adelcrantz, fullföljde Tessins och Hårlemans storverk, byggandet och inredandet av Stockholms slott. Han byggde bl. a. rokokoslottet Kina vid Drottningholm, Adolf Fredriks kyrka, Gävle rådhus och gamla operahuset samt gjorde en plan för ordnandet av Helgeandsholmen och Norrbro. Den gamla Ritare-akademiens ombildning till en verklig konstakademi är hans verk och han stod i intim och stimulerande kontakt med tidens stora såväl svenska som utländska konstnärer, konsthantverkare och kulturpersoner. Svenska Akademien har slagit en medalj över honom och C. R. Nyblom har i dess handlingar för år 1890 tecknat hans minne. Nyblom slutar sin biografi, som omfattar bortåt 200 trycksidor, med

följande, som det nu förefaller något överdrivna, ord: "Större konstnär än han var Sergel, men han viker knappt för någon annan och han överträffar alla genom sin redbara strävan framåt, sin grundliga bildning, sin fina smak. Ingen har så som han bidragit att utveckla vår konst under det gustavianska tidevarvet genom att föra de stora Tessinska traditionerna fram till vårt århundrade....." Sergel har skulpterat hans huvud och Roslin har målat hans porträtt. Även Vetenskapsakademien har utgivit en minnespenning över honom. Adelcrantz var född 1716 och dog 1796 och var de fjorton sista åren av sitt liv ordförande i Brandförsäkringsverkets direktion.

Friherre Eric af Wetterstedt var som överdirektör vid lantmäterikontoret självskrivnen ledamot av Brandförsäkringsverkets direktion och tillhörde denna i ej mindre än fyrtio år. Som direktör över lantmäteriet i Finland följde han Gustaf III på dennes finska eriksgata 1775 och vann då kungens stora bevågenhet samtlade grunden till sin senare ämbetsmannakarriär med poster som överdirektör, kammarråd, landshövding och slutligen presidents namn, heder och värdighet.

Det är självfallet att Brandförsäkringsverket ville ha förbindelser med den starka ekonomiska makt som representerades av "Skeppsbroadeln"; så brukade bl. a. handelshusen Grill, Arfwedson och Tottienämnas, vilka gärna hade sina kontor och bostäder vid Skeppsbron i Stockholm. Till Verkets första uppsättning av "enskilda direktörer" hörde sålunda såväl en Grill som en Arfwedson.

Johan Abraham Grill blev 1747 kompanjon med sin förmögne halvbror, filantropen Claes Grill och tillsammans drev de en mycket betydande import-, industri- och bankirrörelse. Johan Grill var direktör i Ostindiska Kompaniet, fullmäktig i Jernkontoret, direktör vid Diskontkontoret och Generaldiskontkontoret, ledamot av Generaltullarrendesocieteten och Vetenskapsakademien. Enligt traditionen lär den

ovannämnde Claes Grill och några andra börsmagnater ha stått modell för följande skildring av Bellman i Fredmans testamente:

"Isterhaka, väldig buk,
stinner pung och lockperuk,
sammetsrock och präktig lycka,
spanskert rör och gyllne krycka.
Röd i synen, frodigt hull,
stora skepp och tunnor gull,
huvudbry en stund på dagen,
sedan värk i hals och magen.
Granna salar, kostlig mat,
vita bord och silverfat,
spisa liksom potentater,
dricka vin och döma stater."

Carl Christoffer Arfwedson stiftade 1771 jämte sin kusin Anders Tottie handelsbolaget Arfwedson och Tottie, som under sin nära hundra-åriga tillvaro spelade en betydelsefull roll inom Sveriges ekonomiska liv. Som bevis på dess resurser kan nämnas att firman utfärdade ett kreditiv på 100.000 rdr för Gustaf III under hans nödåren 1783 - 1784 företagna italienska resa. Carl Chr. Arfwedson blev tidigt direktör i Västindiska Kompaniet och Generaldiskontverket, fullmäktig i generaltullarrendesocieteten, ledamot av Sjöförsäkringsöverrätten och Vetenskapsakademien. Han fick 1789 fullmakt som kommerseråd.

Ännu en representant för "storfinansen" knöts till Brandförsäkringsverkets direktion, nämligen ägaren av Leufsta fideikommiss samt en rad andra egendomar och bruk friherre Charles De Geer, ansedd som landets då rikaste magnat. I det politiska livet gjorde han sitt inträde vid 1778 års riksdag. Han anslöt sig genast till oppositionen mot kungens

despotism och blev snart vid sidan av Axel von Fersen d. ä. dess främste ledare, orädd, frispråkig och hetlevrad. Jämte adelns övriga oppositionsledare häktades De Geer vid statskuppen den 20 februari 1789.

Vetenskapens företrädare i Brandförsäkringsverkets direktion blev kanslirådet Bengt Ferrner. Efter några år som astronomie professor i Uppsala vistades han för studier av bl. a. nautiska instrument länge ute i Europa, där han knöt förbindelser med tidens ryktbaraste vetenskapsmän. Vid sin hemkomst 1763 utnämndes han till lärare för kronprins Gustaf, som fann sådant behag i hans undervisning att han begagnade sig av densamma och av hans sällskap på utländska resor ända till sin tronbestigning 1771. Ferrner erhöll då en pension och åtskilliga andra bevis på kungens ynnest. Han var ledamot av flera av våra lärda akademier, fick kansliråds namn, adlades och invaldes av ridderskapet i bl. a. lagutskottet och hemliga utskottet.

Den förste innehavaren av Brandförsäkringsverkets assurancesintendentbefattning var dåvarande vice stadsarkitekten Eric Palmstedt, som börjat som elev hos Adelcrantz. Han fullbordade dennes planer beträffande Norrbro, byggde om Torstenssonska huset till Arvfurstens palats, en pendant till operahuset, och skapade med stöd av överståthållare Sparre börshuset. Hans kanske förnämsta verk är inredningen av teatern på Gripsholms slott. Palmstedt var intendent vid Brandförsäkringsverket 1782 - 1803. Samtidigt var han professor vid Konstakademien. Där finns en byst av honom, utförd av Jonas Forsslund. Assuransintendenten skulle enligt reglementet vara "en sådan som har kunskap och erfarenhet om byggnader", han skulle "granska alla värderingar, både över hus som uppgivas till försäkring och över brandskador med åtföljande rekvisitioner över skadeersättningar, och i varje casu till direktionen avgiva skriftligt betänkande." I Verkets arkiv sam-

lades mycket noggranna byggnadsbeskrivningar, ritningar och kartor över privata och offentliga byggnader, bruk och stadsplaner, vilket allt erbjuder en outtömlig källa för forskningar. Arkitekten Palmstedts ingående sysslande med dessa frågor under hans långa tjänst i Verket resulterade bl. a. i att han utarbetade det omfattande projekt till brandordning för städerna, som direktionen 1795 ingav till Kungl. Maj:t och som väsentligt påverkade brandskyddslagstiftningen.

Det nya och originella med Gustaf III:s Brandförsäkringsverk var att det omfattade såväl städerna som landsbygden. Olyckligt var emellertid att samma tariff var avsedd att gälla för stad och land. Denna punkt påtalades redan vid förslagets behandling i rådet, som menade att risken särskilt för trähusen måste vara mycket större i städernas tätbebyggelse än på landet. Sandels försvarade emellertid tariffen genom hänvisning till städernas bättre brandredskap och tillgång till vatten. Riksrådet lät sig nöja härmed, men utvecklingen visade snart hur befogad anmärkningen varit. Ett annat väsentligt fel i reglementet var att någon påföljd ej stadgats för underlåtenhet att erlægga beslutade tillskott. Genom Kungl. Maj:ts beslut av år 1788, att mer än tolv årsavgifter ej skulle behöva erläggas, utbildades den form av allframtidsförsäkring som ända fram till vår tid varit karaktäristisk för Verket.

Anslutningen blev ej så omfattande som man tänkt sig trots att kronan föregick med gott exempel. De första åren föll omkring tjugo procent av ansvarssumman på offentliga byggnader. Försäkringsbeståndet från städerna steg i början snabbare än det från landsbygden och utgjorde 1790 hela åttio procent av beståndet. Landsförsäkringarna ökade emellertid sakta men säkert och uppgick år 1808 till två tredjedelar av totala ansvarssumman. Då det visade sig att rörelsen på stads- sidan gått med avsevärd förlust men med betydande vinst på landsbygden uppdelades Brandförsäkringsverkets försäkringsrörelse genom Kungl.

Maj:ts kungörelse den 22 augusti 1808 i en stadsfond och en lantfond under gemensam administration men ekonomiskt helt skilda.

Lantfonden utvecklades lugnt och tryggt men stadsfonden gick allt svårare öden till mötes, trots höjning av premierna och ökat intresse för brandväsendet i städerna. Förlusten av Finland 1809 framkallade också en rad problem. Verket upphörde nu med all nyteckning i vårt östra grannland, där det redan 1816 bildades en inhemsk institution, Brandförsäkringskontoret i Finland, efter Verkets mönster uppdelad i en stadsfond och en lantfond. Det svenska Brandförsäkringsverkets finska bestånd var inte så stort, men hade alltid haft ett särskilt intresse för direktionen, där det ofta suttit män med intima finska relationer.

Inom svensk brandförsäkring hade man vid denna tid vaknat upp för de ökade risker industrin förde med sig och i Verkets reglemente av 1822 krävdes högre premier för eldfarliga inrättningar. För stadsfondens del genomfördes emellertid tariffreformen för sent. Åren 1809 - 1827 kom såväl i Sverige som Finland att kännetecknas av en rad svåra stadsbränder och stadsfonden drabbades under dessa nitton år sexton gånger av betydande konflagrationer, de största i Göteborg, Norrköping, Borås och Åbo. Boråsbranden den 14 juni 1827 ödelade staden totalt, kostade fonden 352.262 rdr b:o och blev den svåraste skadan i dess historia. Åbobranden den 4 september 1827 omfattade 780 gårdar eller mer än 2/3 av staden. Den svenska stadsfondens förlust blev 233.374 rdr b:o, den finska stadsfonden blev insolvent, räddades temporärt genom statshjälp och ersattes - efter svenskt mönster - 1832 med Städernas Allmänna Brandstodsbolag i Finland.

Den svenska stadsfondens läge var efter 1827 års bränder ohållbart. De disponibla tillgångarna räckte inte alls till skadornas betalning och delägarna kunde på juridisk väg ej tvingas erlægga extra tillskott.

Sedan en betydande fraktion förklarar sig vilja frånträda fonden beslöts dess upplösning. Beslutet stadfästes av Kungl. Maj:t genom en skrivelse av den 19 december 1827, i vilken samtidigt auktorisation lämnades åt stadsfondens efterträdare, Städernas Allmänna Brandstodsbolag. Detta var grundat på det solidariska ansvarets princip och var en enskild ekonomisk sammanslutning, fri från tungrodd statlig administration. Skånestäderna, som genom sin stenbebyggelse varit förskonade från svårare eldsvådor och därför länge övervägt separation, bildade samtidigt sitt särskilda verk, Skånska Brandförsäkringsinrättningen.

Den förolyckade stadsfonden fick sålunda två efterträdare, som båda utvecklats till ännu bestående, högst betydande institutioner inom svensk försäkring. Därjämte finns ju också den ovannämnda finska ätteläggen, som numera bär namnet Ömsesidiga Försäkringsbolaget Tarmo.

Lantfonden berördes ej ekonomiskt av stadsfondens fall men formellt ägde en nyorganisation rum, som fick sin stadfästelse den 23 december 1828 genom ett av Kungl. Maj:t utfärdat reglemente för Allmänna Brandförsäkringsverket för byggnader å landet. I stort sett var det ombildade verkets första reglemente endast en reviderad upplaga av det förut gällande, varigenom kontinuiteten med det gamla verket markerades. Genom verksamhetens inskränkning enbart till landet kunde emellertid förenklingar införas i förvaltningen. Antalet direktionsmedlemmar minskades sålunda till tre, varav en kungavald ordförande och två bolagsstämموvalda. Även tjänstemannastaben minskades. En viktig nyhet i 1828 års reglemente var att direktionen fick möjlighet att sköta besiktningar och skadevärderingar genom ombud. Man hade fått första grunden till en framtida fältorganisation.

När Allmänna brandförsäkringsfonden 1808 delades i en stads- och en lantfond hade den sistnämnda en ansvarssumma på ca 4 milj. rdr banko (omräknade i kronor ca 12.5 milj.). År 1828 hade den vuxit till 17 milj. rdr banko (ca 26 milj. kr.), utgifter och inkomster balanserade med ca 107.000 rdr banko och tillgångarna rörde sig om 904.000 rdr banko. Detta kunde ju anses betryggande, då det årets brandskador endast uppgick till ca 35.000 rdr banko och tidigare icke något år överstigit 77.000 rdr banko. Denna del av Gustaf III:s verk visade sig också kunna bestå och vidareutvecklas under den kommande tidens påfrestande ningar och starkt ökade konkurrens från en rad nystartade företag.

Efter separationen mellan Sverige och Finland fortsatte Brandförsäkringsverket att svara för sina finska risker. Däremot utvidgades inte rörelsen till Norge efter det unionen med detta land tillkommit 1814. Verkets rörelse var överhuvudtaget starkt konservativ. Det svenska näringslivet tog under denna period i stort sett inte några jättekälv framåt. Jordbruket dominerade fortfarande i Brandförsäkringsverkets rörelse men Verket hade år 1828 icke mindre än 3.461 industririsker (864 järnbruk, 290 sågverk, 707 kvarnar, 859 brännerier, 194 tran- kokerier och beckbruk samt 547 andra industrier), försäkrade till ett belopp av 5.7 milj. kr. Civilriskernas antal uppgick till 24.093 (162 kyrkor, 2.111 s.k. karaktärshus, 5.019 andra boningshus, 15.268 ladugårdar och andra uthus samt 1.533 husbehovsindustrier) och deras försäkringsbelopp var 22 milj. kr.

Allmänna Brandförsäkringsverket för byggnader å
landet

II. Tiden 1828 - 1888

Carl XIV Johan hade liksom Gustaf III en stark vilja - visade även sådana avigsidor som självhärskarlater och gunstlingsregemente - och satte i mycket sin prägel inte bara på politiken utan även på det kulturella och ekonomiska livet. Den gustavianska stilen avlöstes av Carl Johans-stilen. Berzelius spred glans över svensk vetenskap och John Ericson inledde vår berömmelse på uppfinningarnas område. På den svenska Parnassen lyste sådana män som Tegnér, Geijer, Wallin och Franzén. Runeberg skänkte oss genom Fänrik Ståls sägner ett hjältepos över vårt förlorade finska krig och Tegnér manade oss i dikten "Svea" att "inom Sveriges gräns erövra Finland åter". Den tungfotade skalden P.H. Ling skapade vår världsberömda gymnastik, Schartau startade en religiös pånyttfödelse, prästen Peter Wieselgren började sin kamp för nykterheten och Fredrika Bremer sin för kvinnans likställighet med mannen. Folkskoleundervisningen kom i gång på 1840-talet och även den materiella upplysningen steg genom gasbelysningens införande i större städer. Utvandringen till Nordamerika började.

Dagspressen blev en maktfaktor genom det av Lars Johan Hierta år 1830 startade liberala Aftonbladet, som trots ideliga "indragningar" förde en oförskräckt kamp mot kungaregimen. Bland Aftonbladets medarbetare fanns två av Brandförsäkringsverkets tjänstemän, fil. mag. Carl Jonas Love Almqvist och fil. kand. Gustaf Lallerstedt. Almqvist, som promoverats till magister 1815 tillsammans med romantikern Atterbom, var 1816 - 1819 e. o. kanslist i Brandförsäkringsverket och tjänstgjorde samtidigt i ecklesiastikexpeditionen. Publicisten Lallerstedt

omnämnes i senare sammanhang. Den som fick hålla i skaffet vid de ovannämnda "indragningarna" av Aftonbladet var statssekreteraren och hovkanslern August von Hartmansdorff, som vid 18 års ålder anställdes som e. o. kontorsskrivare i Brandförsäkringsverket år 1810 men kort tid därefter via de pommerska och norska fälttågen gjorde sin lysande administrativa och politiska karriär.

De första sparbankerna startades på 1820-talet och den första privatbanken 1830. Städernas bolag till försäkring av löseegendom (nuvarande Allmänna Brand) fick sitt reglemente fastställt av Carl XIV Johan 1842 och en rad länsbolag sattes i gång vid denna tid.

Brandförsäkringsverkets direktion hade enligt 1828 års reglemente endast tre medlemmar och överintendenten var ej längre självskriven ordförande. Tjänstemannakåren skars vid omorganisationen ned från 16 till 9 personer, men de betydande männen stod kvar: intendenten G. S. Lind (1826 - 1851), kamreraren C. Chr. Munthe (1799 - 1839) med efterträdaren G. L. Munthe (1839 - 1857), sekreteraren S. A. Munthe (1812 - 1841), som från 1828 jämväl var ombudsman. Då Städernas Allmänna Brandstodsbolag ju fortsatte stadsfondens verksamhet och ända till 1857 hyrde lokaler i Brandförsäkringsverkets huvudkontor låg det nära till hands att även en del av personalen blev gemensam. Sålunda var den ovannämnde intendenten G. S. Lind jämväl sekreterare i Städernas bolag ända till 1852. Sekreteraren S. A. Munthe, som slutade i Verket för att bli statsråd och senare president i Kammarkollegium, var 1851 - 1873 ordförande i Städernas bolag.

Som ordförande i Verket fungerade 1858 - 1870 justitierådet J. A. Södergren. Denne var också ledamot av Städernas Brandstodsbolags styrelse 1860 - 1875, de tre sista åren som ordförande. Han

ansågs som en synnerligen framstående jurist men verkade på grund av sin utpräglade konservatism starkt hämmande på Verkets utveckling.

Ännu mindre lyckad som styrelseordförande var universitetskanslern, f. d. landshövdingen och statsrådet Henning Hamilton (1870 - 1881), som bland sina otaliga förtroendeuppdrag även räknade ordförandeskapet i styrelsen för Sjöförsäkringsaktiebolaget Neptunus. Författaren August Strindberg råkade som reporter vara närvarande vid Neptunus' bolagsstämma 1873 och ger i sin lysande roman "Röda Rummet" en dräpande skildring av Hamilton, som börjar med följande rader:¹⁷³

"Den inträdande hälsades av församlingen; som reste sig upp som en man. Det var ordföranden i direktionen för Sjöförsäkringsaktiebolaget Triton, men det var mera. Det var f. d. lantmarskalken, friherren, en av de aderton i Svenska Akademien, excellensen och kommandören av Kungl. Maj:ts Orden m. m. m. m. Klubban föll och ordföranden framvisade under ljudlös tystnad följande hälsningstal (som han nyss förut hållit i ett stenkolsaktiebolag i Slöjdskolans lokal): "Mina herrar."

Bland alla patriotiska och för mänskligheten välsignelsebringande företag torde få, om ens något, vara av den ädla och till syftet människovänliga art, som en försäkringsinstitution."

Röda Rummet utgavs 1879 medan Hamilton ännu var en av rikets högsta herrar och beklädde otaliga ordförandeposter, däribland även Brandförsäkringsverkets, och man förstår att boken väckte stor uppståndelse. Två år senare avslöjades Hamilton som förfalskare. Det blev "århundradets skandal", och Hamilton tvingades avsäga sig alla hedersuppdrag samt gå i landsflykt.

Till Hamiltons efterträdare i Brandförsäkringsverket utnämnde Konungen justitierådet Carl Johan Thyselius (1881 - 1887), en i administrativa frågor synnerligen förfaren man, som bl. a. var ordförande i Jernkontoret, som hade varit landshövding, president i

Kammarkollegium, ecklesiastik- och civilminister samt senare, 1883 - 1884, blev Sveriges förste ofrälse statsminister. Beträffande Brandförsäkringsverkets utveckling hade han emellertid egendomliga och olyckliga åsikter, varom mera följer i annat sammanhang.

Framgången för de på 1840-talet bildade länsbolagen väckte vissa farhågor hos Verkets delägare. Redan på 1842 års bolagsstämma föreslog presidenten i Kamrarrätten Jacob Cederström liberalisering av reglementet för mötande av den nya konkurrensen. Direktionen uppdrog följande år åt intendenten G. S. Lind att avge yttrande om Verkets ställning och föreslå eventuella åtgärder. Resultatet blev emellertid endast några år 1884 vidtagna smärre ändringar i reglementet. Godsägaren Axel Odelberg krävde på samma års stämma kraftigare åtgärder, antingen en anpassning till länsbolagens arbetsformer eller en upplösning av Verket. Sedan frågan behandlats av en kommitté och dryftats upprepade gånger åstadkoms 1850 års reglemente, som dock i sak medförde få förbättringar. Antalet medlemmar i direktionen höjdes från tre till fem. Ordföranden skulle fortfarande utses av Kungl. Maj:t men efter förslag av stämman och blott för fyra år. Avgiftsskyldigheten utsträcktes till 24 år och vissa eldfarliga inrättningar uteslöts från rätten att erhålla försäkring.

Startandet av Försäkringsaktiebolaget Skandia år 1855, varigenom en affärsmässigt driven brand- och livförsäkring introducerades i vårt land, ökade intrycket av att Verkets utveckling stagnerat. 1862 års stämma tillsatte därför en ny reglements-kommitté med grosshandlare G. Lallerstedt, godsägare Axel Odelberg och rådman F. W. Brodin som medlemmar. Gustaf Lallerstedt, en färgstark och rörlig herre, var väl insatt i Verkets skötsel, i vilken han deltagit som e. o. kanslist 1837 - 1841 och som sekreterare och ombudsman 1841 - 1856. Lallerstedt hade vid denna tid personlig förmögenhet och anställningen i

Verket togs som en bisyssla. Långa tider vistades han i utlandet och hans verkliga intresse var publicistens. Han medarbetade i "Bore" och "Aftonbladet" samt utgav en rad mycket uppmärksammade broschyrer i ekonomiska och politiska frågor. På dessa områden ägde han god kringsyn och erfarenhet. Han var bl. a. ledamot av riksdagens borgarstånd, av 1858 års finanskommitté, Hypoteksbankens styrelse från starten 1861 och Skandias styrelse 1857 - 1860. Lallerstedt, som verkat synnerligen reformivrig på Verkets stämma 1862 borde ha haft stora förutsättningar att göra en insats. Resultatet av kommittéarbetet och av diskussionen på 1863 års stämma blev emellertid magert. Ett från annat håll framkommet förslag om upptagande av lösöreförsäkring avslogs och likaså ett förslag om vinstutdelning. Reglementet undergick upprepade gånger under 1860 - och 1870-talen smärre ändringar - bl. a. rationaliserades tariffen år 1870 - men först i 1883 års reglemente märker man en tendens till ökad service gentemot delägarna.

Brandförsäkringsverkets fond översteg år 1884 för första gången tio procent av ansvarssumman och delägarna kunde därför i enlighet med en alltsedan 1828 gällande bestämmelse begära utdelning av överskottet. Verkets delägare vaknade till insikt om att de rådde om värdefulla tillgångar, som kunde ge dem en framtida utdelning. Varför skulle den delas med nytillträdare, frågade man sig. Förslag om att Verket skulle stängas för nya delägare förelades 1885 års stämma av en enig styrelse med tillstyrkan av en enig revision. Detta kortsynta förslag förefaller ännu egendomligare då man erinrar sig att direktionens dåvarande ordförande var den året förut avgångne statsministern Thyselius och revisorernas ordförande f. statsrådet Pehr von Ehrenheim, åren 1887 - 1906 ordförande i Skandia.

Förslaget väckte skarpa protester på stämman från bl. a. presidenten, förutvarande statsministern greve Arvid Posse, godsägaren, sedermera statsministern E. G. Boström, auditören Ludvig Stuart och bergmästaren G. A. Lundhqvist. Vid voteringen visade det sig att direktionens förslag segrat med 428 röster mot 390, men de för bifall röstades antal var dock endast 25 mot 28 för avslag. Kungl. Maj:t förklarade sig efter att ha inhämtat justitiekanslerns yttrande förhindrad att fastställa stämmans beslut. Frågan togs därför ånyo upp på 1886 års stämma, som bordlade ärendet och överlämnade förslaget till en ny reglementskommitté. Ordförande i denna var överståthållaren C. G. af Ugglas, övriga ledamöter godsägarna E. G. Boström och Edw. Sederholm samt auditörerna L. Stuart och R. H. Benckert. Den sistnämnde, som sedan utnämndes till bankinspektör, ansågs särskilt sakkunnig i försäkringsfrågor. Till sekreterare i kommittén antogs v. häradshövdingen, sedermera regeringsrådet Aug. Wall.

I kommitténs betänkande, som avlämnades den 15 mars 1887, framhölls bestämt att Verket i stället för att inskränka sin verksamhet borde försöka göra den attraktiv för allt fler delägare.

Det nya reglementsförslaget utformades i mycket efter överståthållaren - ordförandens intentioner. Friherre C. G. af Ugglas hade icke blott en lysande ämbetsmannakarriär bakom sig som landshövding och finansminister, han hade också rik erfarenhet från försäkringsverksamheten som ledamot av Stockholms stads Brandkontors överstyrelse 1855 - 1860 och som ordförande i Skandias styrelse 1870 - 1874. Alldeles särskilt torde han ha hämtat uppslag från det sistnämnda bolaget. Bland nyheterna i reglementsförslaget kan nämnas, att direktionen fick namnet styrelse, att en verkställande direktör skulle tillsättas och ett

agentsystem organiseras. Tariffbolagens regler togs som mönster för såväl värdering, riskbedömning och villkor som för tariffen. Härigenom ökades också möjligheterna till erforderlig återförsäkring. Försäkringsåret som alltsedan Verkets begynnelse räknats från den 1 november föreslogs sammanfalla med kalenderåret.

På 1887 års stämma stred ordföranden Thyselius ännu en gång för begränsning av Verkets försäkringsrörelse genom förbud mot upptagande av nya delägare, men förslaget fälldes nu definitivt utan votering. Sedan direktionen gjort en del redaktionella ändringar i kommittéförslaget antogs detta på 1888 års bolagsstämma, och det nya reglementet godkändes av Kungl. Maj:t att tillämpas från den 1 januari 1890. Reformförslagets antagande år 1888 markerar en vändpunkt i Verkets rörelse, och året 1888 fick överhuvudtaget en djupt ingripande betydelse för svensk brandförsäkring genom de väldiga konflagrationsbränder som på en och samma dag, den 25 juni, ödelade Umeå, Sundsvall och Lilla Edet. Dessa jätteskador drog upp en gränslinje i svensk brandförsäkringshistoria och medförde genomgripande förändringar i såväl tariffbolagens som de ömsesidiga företagens verksamhet. Märkligt nog sammanföll de till tiden med den stora reformens genomförande i Verket, som ju icke ekonomiskt berördes av 1888 års brandkatastrofer.

III. Tiden 1889 - 1932

Mycket hade hänt - politiskt, ekonomiskt, kulturellt - under den föregående perioden. Carl XIV Johan dog 1844. Oscar I fortsatte "allenastyrandet" men i en liberal anda. Hans politiska skandinavism fortsattes av sonen Carl XV, som "regerade" 1859 - 1872 men överlät landets ledning åt statsrådet. Under sega ståndsstrider genomdrev Louis De Geer år 1865 vår nuvarande representationsordning med tvåkammarsriksdag. Ångsågar, telegraf- och järnvägslinjer anlades. Våra första frimärken och säkerhetständstickor kom 1855, födelseår också för försäkringsaktiebolaget Skandia och "Illustrerad Tidning". Året därpå startade A. O. Wallenberg den första storbanken, Stockholms Enskilda Bank. Brukspatron Göransson hade premiär på bessemerblåsningen 1858. Alfred Nobel uppfann dynamiten 1865, vår första cellulosafabrik startade 1872, L. M. Ericsson började 1877 tillverka telefonapparater och nästa år debuterade den elektriska belysningen i Stockholm. Sverige var definitivt inne i den Oscariska perioden. Carl XV dog 1872 under fransk-tyska krigets ekonomiska efterdyningar och Oscar II fick under den kommande industriella expansionen ideliga tillfällen att utöva sin berömda vältalighet vid ekonomiska och kulturella evenemang. Han besökte Sundsvalls och Umeås rykande ruiner omedelbart efter stadsbränderna 1888.

Just då började det brinna även på den sociala fronten - det socialdemokratiska partiet bildades 1889 - men också inom litteraturen och konsten glödde och gnistrade det. Vid Svenska Akademiens hundraåra minneshögtid 1886 publicerades av "Pehr Staaff m. fl." en travestering på Tegnér's dikt vid femtioårsjubileet.

En av nid-diktens strofer löd:

"All bildning är dock ofri ganska mycket
och med Carl Johan blev det franska svenskt;
men Oscar bröt det utländska förtrycket
och gav oss det Bismarckianska tycket,
och vad förlegat var, blev därför fosterländskt."

Visst började det ökade tyska inflytandet att märkas i vårt land vid denna tid, men konsten och litteraturen fick en nationell storhetstid med målare som Josephson, Hill, Zorn, Liljefors och Carl Larsson, med författare som Strindberg, Heidenstam, Selma Lagerlöf och Fröding. 1897 års skandinaviska konst- och industriutställning i Stockholm var en ståtlig exposé över vad dittills gjorts, men sekelskiftets klockor ringde dock in en helt ny tid med snabbare puls. Motorismen susade in på land, till sjöss och i luften. Vetenskapens snabba landvinningar började 1901 belönas med nobelska pris. På den politiska fronten mörknade det, svensk-norska unionen bröts 1905, världskrig och kommunism skakade samhället i dess grundvalar. Under ett inbördeskrigs födslovånder blev Finland en självständig stat.

Försäkringsverksamheten följde snabbt i den ekonomiska expansionens spår. En mängd såväl aktiebolag som ömsesidiga företag (bl. a. Bore, som drygt ett halvsekel senare kom att gå samman med Brandförsäkringsverket) bildades och socialförsäkringen började breda ut sig. Efter att sålunda ha låtit strålkastarljuset snabbt spela i tid och rum riktar vi det åter på Brandförsäkringsverket.

Reformkommitténs ordförande, överståthållare C. G. af Ugglas, efterträdde år 1888 Thyselius som ordförande och reformerade verksamheten i enlighet med det nya reglementet och de erfarenheter han

förvärvat som ordförande i Skandia. Till Verkets förste verkställande direktör utsågs också en Skandiaman, Edward Rosenlind, som hade en tjugoårig erfarenhet bakom sig som inspektör, tjänsteman och revisor i Skandia.

En märkessten i Verkets historia passerades år 1896, då återbäring till delägarna kunde påbörjas. 1903 års lag om försäkringsrörelse medförde vissa formella ändringar i Verkets reglemente - bl. a. införandet av ersättnings- och premiereserv - men Verkets rätt att lämna utdelning kvarstod och under åren 1896 - 1906 utdelades sammanlagt 1.6 milj. kr. - ett betydande belopp i dåtida penningvärde.

Under första världskriget stegrades priserna på varor och fästigheter avsevärt. Verkets ansvarssumma, som vid 1909 års utgång var 184.7 milj. kr., hade vid 1918 års slut stigit till 312.6 milj. kr. Inflationen föranledde godsägaren Erik Åkerlund att inkomma med förslag om höjning av de av Verket tillämpade maximala försäkringsbeloppen för olika slag av risker. Frågan hänsköts till en år 1918 - det var alltså spanska sjukans år - tillsatt kommitté, bestående av bruksdisponenten Ch. Lewander (ordförande), bankdirektören H. S. Tamm, domänintendenten E. Lindblad, överstelöjtnanten A. Janse samt verkställande direktören J. W. Creutz, I dess följande år avlämnade förslag hade i anslutning till 1917 års lag om försäkringsrörelse utarbetats dels bolagsordning, dels reglemente och dels grunder för Verkets allframtidsförsäkring. Maximibeloppet höjdes till 150.000 kr. för egen risk. För belopp överstigande maximibeloppet för risken i fråga kunde årsförsäkring meddelas, vilken då alltid skulle reassureras. Ändringarna fick kunglig sanktion den 3 oktober 1919. Intill denna tidpunkt hade Brandförsäkringsverket således icke kunnat meddela annan försäkring än sådan för allframtid.

Ordförandeskifte hade det året ägt rum. Ledamoten av den ovannämnda kommittén, bankdirektör H. S. Tamm, hade den 1 juli efterträtt riksmarskalken Fredrik von Essen, som åttioåttårig dragit sig tillbaka, sedan han nästan ett kvartssekel suttit på ordförandestolen. Tamm var verkställande direktör i Sveriges Allmänna Hypoteksbank och var finansminister de besvärliga krisåren 1920-21. Under hans ordförandetid genomfördes en rad viktiga ändringar. 1927 års lag om försäkringsavtal föranledde sålunda en modernisering av Verkets bolagsordning, villkor och grunder. I samband med utredningen omräknades Verkets premiereserv för allframtidförsäkring. Resultatet redovisades av styrelsen i en skrivelse till 1931 års bolagsstämma, vari framhölls att allframtidförsäkringen fortfarande borde vara Verkets huvudförsäkringsform, men att som komplement även den år 1919 införda årsförsäkringsformen borde drivas och möjlighet öppnas för delägarna att också försäkra sin löseegendom i Verket. Alltsedan lantfondens tillkomst hade man aktat sig för försäkring inom tätbebyggda samhällen, men nu vidgades verksamhetsområdet att omfatta även municipalsamhällen samt stads och köpings icke stadsplanelagda områden.

Verket hade vid 1931 års slut en ansvarssumma för allframtidförsäkring på mer än 435 milj. kr. År 1931 inbetalades i allframtidavgifter ca 577.000 kr och för årsförsäkring ca 62.000 kr. Verkets ränteinkomster uppgick år 1931 till omkring 977.000 kr och årsvinsten redovisades med 467.000 kr.

Brandförsäkringsverkets senaste kvartssekel

IV. Tiden 1932 - 1957

Trots att ett kvartssekel i historiskt perspektiv är en kort period har mänskligheten under de senaste tjugofem åren fått uppleva en rad händelser av utomordentlig historisk betydelse. Delvis är dessa händelser djupt tragiska, delvis har de en helt annan innebörd och är ägnade att omgestalta själva grunden för livsbetingelserna, det må gälla individen eller samhällslivet i stort. Till den förra kategorien hör andra världskriget - dess förspel, förlopp och politiska efterspel, vilket alltså jämt tynger främst de europeiska folken. Med de i grunden omgestaltande händelserna avses här främst den dynamiska tekniska utvecklingen på snart sagt tillvarons alla områden, framförallt annat naturligtvis upptäckten och utnyttjandet av atomkraften. Troligt är att i det historiska perspektivet, trots allt, just detta kommer att dominera bilden av de senaste tjugofem årens skeende. Vi står på tröskeln till något nytt, vars vidare utvecklingsfaser vi nu blott obestämt anar.

Även bortsett från dessa endast antydningssvis nämnda händelser av djupgående historisk vikt är emellertid perioden fylld av en mångfald tilldragelser av intresse och betydelse, låt vara av väsentligt mera begränsad räckvidd.

På den bankett varmed Brandförsäkringsverket 1932 högtidligt höll sitt 150 års jubileum var den då nyttillträdde statsministern Per Albin Hansson hedersgäst. Bortsett från ett synnerligen kortvarigt interregnum hade Per Albin Hansson varit statsminister oavbrutet i fjorton år, då han på hösten 1946 hastigt avled. Världskrigets faror

hade föranlett bildandet av en samlingsregering under hans ledning. Sveriges neutralitet bevarades trots det ryska överfallet på Finland år 1939 och den tyska ockupationen av Danmark och Norge år 1940.

Efter en osedvanligt lång regeringstid avled Gustaf V år 1950 nittiotvåårig och han efterträddes av sin son Gustaf VI Adolf.

Den oerhörda tekniska utvecklingen kan konstateras ej minst på kommunikationsväsendets område. Långdistansflyget fick en snabb utveckling sedan Charles Lindbergh 1927 ensam flugit över Atlanten. SAS som innebär en samordning av danska, norska och svenska intressen flyger sedan många år över hela världen med täta turer. Tidens snabba puls gör trafikflyget omistligt. Samtidigt har bilismen fått ett oant uppsving. Särskilt inom distributionen har bilen blivit en allvarlig konkurrent till järnvägen. Inom tätorterna tränger bussen ut spårvagnen. Det stigande välståndet möjliggör för nya befolkningsgrupper att skaffa sig bil för sitt nöjes skull. Bilen ger individen möjlighet till rekreation och miljöbyte, den förmedlar kontakt med främmande länder och folk. Konkurrenten har tvingat järnvägarna till modernisering och ökad snabbhet. Detsamma gäller om sjöförbindelserna.

Kommunikationernas och reselivets fortgående intensifiering har emellertid inte endast ljusa sidor. Den stigande olycksfallsfrekvensen har blivit ett allvarligt samhällsproblem. Den har också för försäkringsbolagen blivit en fråga av stor räckvidd.

Icke blott i fråga om kommunikationerna har distributionen letts in på nya vägar. Självbetjäningssaffärer och hemsändningsaffärer är nya distributionsformer efter andra världskriget. Utvecklingen går här fram på två vägar, dels mot större företagsenheter - "allt under ett tak" - och dels mot specialaffärer. Motsvarande kan sägas gälla beträffande produktionen. Vardagslivet har revolutionerats genom kylteknikens landvinningar, genom nya metoder för konservering av livsmedel,

genom plasternas nyttiggörande och mycket annat.

Även beträffande kontorsarbetet har utvecklingen efter kriget skapat nya problemställningar. Utomordentliga tekniska hjälpmedel står nu till förfogande. Därmed möjliggöres förenkling och rationalisering av kontorsarbetet, något som ter sig desto angelägnare som brist råder på god arbetskraft och kostnaden för denna kontinuerligt gått i höjden. Försäkringsväsendet har gått i täten vid nyttiggörandet av elektronmaskinerna. Automationen - ett magiskt ord som många tar på tungan men som förhållandevis få hittills torde ha klargjort innebörden av - kommer helt visst att för försäkringsbolagens del få en synnerligen stor praktisk betydelse.

Socialvården i vidsträckt bemärkelse har under det senaste kvartsseket utbyggt i sådan grad att vårt land numera på detta område intar en förgrundsställning i världen. Här må endast erinras om den allmänna folkpensioneringen, som genomfördes redan före krigsslutet och som därefter i olika etapper ytterligare påbyggt, och om den allmänna sjukförsäkringen som trädde i funktion med ingången av år 1955. Efter ett bortåt tioårigt utredningsarbete står vi av allt att döma för närvarande (årsskiftet 1957 - 58) inför realiserandet av en av de mest ingripande och kostsamma socialreformerna i modern tid, nämligen den allmänna tjänstepensioneringen. Alla de nu nämnda sociala förmånerna kan sägas bygga på försäkringsprincipen och faller således inom området för vad man brukar kalla socialförsäkring. I det allmännas regi tillgodoses således numera försäkringsbehov - sammantagna representerande en betydande storleksgrad - vilka tidigare kunde täckas endast genom privat försäkring.

Lågränteepoken under 1930-talet och svårigheterna att då över-

huvud finna placeringsobjekt för kapitalet återverkade naturligtvis i hög grad på försäkringsbolagen. Livbolagen tvingades att göra betydande fondförstärkningar och återbäringen måste under åtskilliga år inställas. Förhållandena drabbade emellertid starkt även sakbolag med större allframtidfonder, däribland i främsta rummet Brandförsäkringsverket. Inflationen efter kriget föranledde den 1949 genomförda devalveringen av den svenska kronan. Denna hade i sin tur som följd väsentliga prisstegringar för vissa varor och tjänster. Omkostnaderna och särskilt löneposten steg i höjden och blev ett allt allvarligare problem för företagen. Tyvärr fortsätter alltjämt den inflationistiska utvecklingen som nu blivit våra dagars mest dominerande ekonomiska problem.

På grund av kritik på det politiska planet mot den privata försäkringsrörelsen tillsattes ett par år före krigsutbrottet en kunglig kommitté (ordförande chefen för Försäkringsinspektionen generaldirektör Åkesson) med generell uppgift att utreda denna verksamhets förhållanden. Kommittén föll för den stora kommittéslakten vid krigsutbrottet utan att ha hunnit redovisa något resultat. Särskilda förhållanden - främst gällde det ett komplex av problem som vållats livbolagen under den nyssnämnda lågränteperioden - föranledde emellertid snart nog tillsättandet av en ny kommitté, 1942 års försäkringsutredning (ordförande Åkesson). Kommittén fick sedermera sitt uppdrag i olika hänseenden utvidgat och ålades bl. a. att åstadkomma en ny lag om försäkringsrörelse, anpassad efter den nya aktiebolagslagstiftningens grundläggande principer. Detta försenade kommitténs arbete, vilket kunde redovisas först år 1946 i ett digert betänkande. Vid det laget hade emellertid en ny statlig utredning igångsatts rörande delvis samma förhållanden - en i svenskt kommittéväsande sannolikt unik händelse - nämligen 1945 års försäkringsutredning. Redan före krigsslutet hade

arbetarrörelsens s.k. 27 punktsprogram publicerats, vari bl.a. föreslogs utredning och åtgärder i syfte att i större eller mindre grad överföra det privata försäkringsväsendet i statlig regi (27 punktsprogrammets huvudsekreterare fil.dr. R. Sterner är numera chef för Försäkringsinspektionen). Efter det politiska regimskiftet i juli 1945 tillsattes som bekant i rask följd en rad parlamentariskt sammansatta kommittéer med uppgift att söka realisera 27 punktsprogrammet, däribland den nyssnämnda 1945 års försäkringsutredning (ordförande: till en början, men endast kort tid, numera landshövdingen K. J. Olsson, därefter verkställande direktören i TCO Valter Åman). Utredningen inneslöt representanter för samtliga i riksdagen företrädde partier, nämligen 1 högerman, 1 folkpartist, 1 bondeförbundare, 3 socialdemokrater, 1 kommunist.

Som ett slutligt resultat av den tidigare utredningens arbete antog riksdagen under 1948 ny lag om försäkringsrörelse, vilken jämte följdförfattningar trädde i kraft med ingången av 1950. Lagen kan sägas innebära en anpassning till modern associationslagstiftning och till modern försäkringsteknik. Den bygger på ett koncessionssystem, reglerar en mångfald försäkringsrättsliga problem och karaktäriseras inte minst av en väsentlig utvidgning av Försäkringsinspektionens befogenheter. För de ömsesidiga bolagen fick lagen ett speciellt intresse eftersom den uppställer vissa krav på representation för försäkringstagarna - delägarna.

Den parlamentariska försäkringsutredningen avlämnade 1949 två betänkanden, av vilka det ena innehöll förslag till centralisering av trafikförsäkringen till en monopolanstalt under statlig dominans; mot detta förslag hade de tre borgerliga ledamöterna av kommittén reserverat sig. Det andra betänkandet var enhälligt - vilket måste

betraktas som ett rätt märkligt förhållande med hänsyn till kommitténs sammansättning - och avsåg försäkringsväsendet i övrigt. Förslag om socialisering eller liknande åtgärder väcktes inte, däremot uttalades vissa allmänna rekommendationer, varjämte förslag framställdes av speciell innebörd bl. a. om lagfästade för skadeförsäkringens del av den s. k. skälighetsprincipen och om försäkringstagarnas rätt till inflytande även i företag av aktiebolagstyp. Dessa förslag upptogs sedermera genom ändringar i den nya försäkringslagen. Förslaget om socialisering av trafikförsäkringen föranledde icke någon åtgärd. På det hela taget kan sägas att det privata försäkringsväsendet väl bestod provet vid denna parlamentariska genomlysning.

Självfallet har det privata försäkringsväsendet starkt påverkats av händelserna utomlands och här hemma. I själva verket har utvecklingen varit rastlös. En del har redan antytts här ovan. Nya försäkringsformer har introducerats, prövats och delvis i sin tur ersatts av nya. Allmänhetens ökade krav på service av försäkringsbolagen sätter alltmer sin prägel på verksamheten. Omkostnaderna tenderar att stiga icke minst som följd av inflationen. Genom att utnyttja stordriftens möjligheter har man sökt möta denna tendens. Ett antal fusioner eller sammanslagningar i annan form har ägt rum under perioden. Ökad användning av mekaniska hjälpmedel i kontorsarbetet är en annan väg att möta omkostnadsstegringen. Intresset för sådana hjälpmedel har fast förankring bland försäkringsväsendets målsmän. Åt utbildning av HK-personal och fältmän ägnas numera ett stort intresse inom branschen.

I mycket grova drag har här ovan redogjorts för händelser av världshistorisk innebörd under det senaste kvartsseket, för allmänna

tendenser i det sociala och ekonomiska skeendet i vårt eget land och för vissa data beträffande det enskilda försäkringsväsendet. Låt oss nu se i vad mån detta återspeglas i Brandförsäkringsverkets utveckling under perioden. Men låt oss först kasta en hastig blick på de män som under perioden stått vid rodret.

Styrelse

Såsom en obruten tradition alltifrån Verkets tillblivelse gäller att styrelsens ordförande utses av Konungen. Den nuvarande bolagsordningen föreskriver att bolagsstämman skall upprätta förslag på tre personer, bland vilka Kungl. Maj:t utser en. Mandattiden är fyra år.

Vid jubileet 1932 presiderade såsom styrelsens ordförande bankdirektören, f. statsrådet Henric Tamm. Han hade blivit ledamot av styrelsen redan 1909, blev ordförande tio år senare och kvarstod såsom sådan till 1935, då han efterträddes av bruksdisponenten Victor Odelberg. Denne innehade uppdraget i drygt ett decennium. År 1946 utsågs f. statsrådet J. B. Johansson i Fredrikslund till styrelsens ordförande. Denne avled emellertid redan efter tre år. Han efterträddes då - 1949 - av bruksdisponenten Bror Lagercrantz, chef för det gamla bergslagsbruket i Wirsbo. Lagercrantz hade länge tillhört styrelsekretsen; han utsågs till suppleant redan 1924 och blev ordinarie i styrelsen 1939. Med Bror Lagercrantz har Brandförsäkringsverket i ordförandestolen fått en industriman av modernt snitt, vilken med en progressiv och okonventionell syn på näringslivets problem förenar en stark känsla av ansvar inför företaget, dess anställda och dess ställning i samhället. Det torde icke råda någon tvekan om att den nydaning av det gamla Brandförsäkringsverkets rörelse som skett under 1950-talet energiskt understötts av Lagercrantz.

Lagercrantz bekläder en mängd förtroendeuppdrag inom näringslivet.

Med Brandförsäkringsverkets förnämliga porträttsamling införlivades för ett par år sedan en av konstnären David Tägtström då utförd oljemålning av Bror Lagercrantz i anslutning till dennes 60-årsdag.

På posten som vice-ordförande i styrelsen har under perioden skett åtskilliga personskiften. Hovjägmästaren friherre Sigfrid Rådlamb (1932 - 1936) efterträddes av expeditionschefen Gustaf Tottie, vilken satt i tre år, varefter följde J. B. Johansson (1939 - 1946). Hovstallmästaren friherre Wilhelm von Essen på Rydboholm, son till Verkets mångåriga ordförande under tiden kring sekelskiftet, var vice ordförande under åren 1946 - 1953, då han trädde tillbaka av åldersskäl. Han efterträddes av godsägaren Fredrik Cederbaum på Lambohof, som emellertid av samma anledning lämnade styrelsen redan efter ett år som vice ordförande.

Bolagsstämman insatte 1951 f. statssekreteraren direktör Ragnar Sundén i styrelsen. År 1954 utsågs han till vice ordförande. Ungefär samtidigt tillträdde Sundén chefskapet för det ärevördiga och traditionsmättade Jernkontoret. Sundén är en internationellt känd ekonomisk expert, flerfaldiga gånger anlita av FN i denna egenskap för skilda uppdrag, sakkunnig i Nordiska rådet, betrodd ledamot av kommittéer inom den statliga och enskilda sektorn m. m. Både ordföranden och vice ordföranden har således ingående förtrogenhet med och djup förankring i näringslivets centrala problem. Detta måste anses som en stor fördel för Brandförsäkringsverket.

Övriga stämموvalda styrelseledamöter är för närvarande godsägaren greve Edvard Hamilton på Hjelsäter (sedan 1949), godsägaren Lars von Stockenström på Berga (sedan 1953) och riksdagsmannen,

godsägaren Gustav Nilsson i Göingegården (sedan 1954).

Den nya försäkringslagen nödvändiggjorde en omarbetning av bolagsordningen. Därvid infördes den ordningen, att två stora intresseorganisationer, med vilka Brandförsäkringsverket sedan gammalt har nära förbindelser, skall äga utse var sin ledamot av Verkets styrelse. Således har Svenska Landskommunernas Förbund utsett landstingsman J. A. Arwidson, Slättåkra, medan Sveriges Lantbruksförbund utsett riksdagsmannen, kapten Axel Mannerskantz, Värnanäs, till sin representant.

Av stämman utsedda suppleanter är byggnadsingenjören John Mattson i Stockholm och verkställande direktören Olof Appeltofft. Lantbruksförbundet har till suppleant utsett jägmästaren Gösta Lillienau, Mässvik, och Landskommunernas Förbund riksdagsmannen Rudolf Anderberg.

Direktion

Brandförsäkringsverkets förste verkställande direktör, Edward Rosenlind, tillträdde sin tjänst 1890. Han pensionerades 1905 och avled åtta år senare. Rosenlind efterträddes av J. W. Creutz, född 1860. Efter akademiska studier i Uppsala anställdes denne tjugofyraårig som tjänsteman i Verket, som han sedan ägnade hela sin livsgärning. Han blev verkställande direktör 1906, pensionerades 1927 och avled genom olyckshändelse sju år senare.

Vid tiden för 150-årsjubileet beklädde Gotthard Bylund chefsbefattningen, vilken han tillträtt efter Creutz' avgång. 1884 bedrev Bylund efter studentexamen under några år akademiska studier. Via anställningar i Riksbanken och i Stockholms läns brandstodsbolag, där han under ett tiotal år beklädde tjänsten som bolagets förste verk-

ställande direktör, kom Bylund 1927 till chefsposten i Brandförsäkringsverket. Hos Bylund väcktes tidigt ett mångsidigt intresse för landsbygdens och jordbrukets spörsmål, enkannerligen dess försäkringsproblem. Han har ägnat mycket intresse åt kreatursförsäkringen och anförtrotts ett flertal uppdrag inom detta verksamhetsområde. Bylund var en av initiativtagarna till Landsbygdens ömsesidiga brandförsäkringsbolags förening, dess förste sekreterare och ombudsman 1917 - 1928, därefter föreningens vice ordförande och ordförande till 1951. Han tog vidare initiativ till Landsbygdens Återförsäkringsaktiebolag (numera Landsbygdens Försäkringsaktiebolag) och var dess förste ordförande 1936 - 1951.

De förtroendeuppdrag, med vilka Bylund under sin aktiva tid betrotts, har varit legio - både inom försäkringsbranschen och på andra områden. Han har haft säte och stämma i ledningen för flera av branschens centrala organ samt haft uppdrag inom bank- och sparbanksväsendet, för att nu endast nämna det viktigaste.

År 1950 pensionerades Bylund från sin post i Brandförsäkringsverket.

Till Bylunds efterträdare utsåg styrelsen hovrättsrådet Olof Appeltofft, född 1905, som tillträdde befattningen den 1 juli 1950. Appeltofft gick från början domarbanan. Som många andra unga hovrättsjurister anlätades Appeltofft i det statliga kommittéväsendet och för lagstiftningsuppdrag i Kungl. Maj:ts kansli. Han var således bl. a. sekreterare i 1942 års försäkringsutredning och huvudsekreterare i den stort upplagda 1945 års parlamentariska försäkringsutredning. I dessa uppdrag ingick även att utarbeta förslaget till den nya lagen om försäkringsrörelse. Det var på denna väg som Appeltofft kom i kontakt med försäkringsfrågorna.

Appeltofft har även haft andra lagstiftningsuppdrag på försäkringsområdet, bl. a. i fråga om krigsskadelagstiftningen. För ett par år sedan efterträdde han generaldirektör Åkesson som ordförande i Statens krigsskadenämnd, där han intill dess och alltsedan nämnden 1943 konstituerades varit sekreterare. Appeltofft bekläder även flera förtroendeuppdrag inom försäkringsväsendet, bl. a. är han styrelseledamot i Svenska Försäkringsbolags Riksförbund. Dessutom har Appeltofft haft styrelsemandat i andra försäkringsbolag, men han har lämnat dem efter hand som skötseln av den egna försäkringsgruppen alltmer tagit hans tid i anspråk.

Brandförsäkringsverkets växande rörelse föranledde 1953 tillskapandet av en befattning som biträdande direktör i bolaget. Befattningen tillföll Lars Fryklund, vilken - född 1910 - efter studentexamen 1929 oavbrutet varit verksam i företaget. Fryklund avancerade på 1950-talet raskt i graderna. Han blev 1951 kamrer och redan året därpå biträdande assurancesintendent. Fryklund är chef för den direkta brandförsäkringen jämte kombinerade branscher i Brandförsäkringsverket.

Sedan indirekt försäkring upptagits som en särskild rörelsegren i Brandförsäkringsverket och för den snabbt växande reassuransrörelsen - varom mera i det följande - ett särskilt dotterbolag bildats, Återförsäkringsaktiebolaget Stockholm, inträdde direktören Bengt Fraenkel i Brandförsäkringsverkets tjänst. Även han bekläder från ingången av 1954 en befattning som biträdande direktör, Fraenkel kom från en annan försäkringskoncern där han förvärvat stor förtrogenhet bl. a. med reassuransfrågor. Han är nu chef för denna verksamhetsgren. Fraenkels huvudsakliga funktioner hänförs sig likväl till bolaget Stockholm, där han också bekläder befattningen som biträdande direktör.

Direktörsassistenten Bertil Ahlström kom med ingången av år 1955 till Brandförsäkringsverket såsom försäljningschef. Endast tämligen kort tid därefter träffades mellan Brandförsäkringsverket och Försäkringsbolaget Bore avtal om ett nära samarbete. Detta har självfallet åstadkommit en helt ny situation ej minst i organisatoriskt hänseende. Ahlström ingår nu i en för Bore och Brandförsäkringsverket gemensam försäljningsdirektion och är vid sidan därav chef för den permanenta kontorstekniska planeringen inom företagen.

Den ovan antydda organisatoriska omstöpnigen har vidare medfört upprättandet av en för bolagen gemensam ekonomiavdelning. Chef för denna är sedan 1956 direktör Harry Ekeröth, mångårig befattningshavare i Bore.

Ända sedan den genomgripande omläggningen på 1820-talet av Brandförsäkringsverkets organisation och verksamhet har i Verket funnits en tjänst såsom assuransintendent. Befattningen innebar chefskap över den egentliga försäkringsavdelningen. Någon motsvarande tjänstetitel lär icke ha funnits inom något annat företag. Tjänsten kan således med fog sägas vara så exklusiv som överhuvud är möjligt. Då intendenten Skjöldebrand 1929 pensionerades, efterträddes han av juris kandidaten Ragnar Westberg, vilken - liksom så många andra i Brandförsäkringsverkets tjänstemannakår - utförde hela sin aktiva livsgärning inom detta företag. Westberg pensionerades med utgången av 1954. Tjänsten är därefter vakant, vilket dock icke lär innebära att den ej kan komma att åter besättas, möjligen efter en förändring av de med tjänsten förenade arbetsuppgifterna.

Westberg tilldelades av styrelsen före pensioneringen Kungl. Patriotiska Sällskapets stora guldmedalj att bäras i band om halsen.

Bolagsstämmor

I vårt genomorganiserade och föreningsmättade land klagas det ju allmänt över en utbredd mötesleda. Det är svårt att locka folk till sammanträden. Ett studium av Brandförsäkringsverkets stämprotokoll utvisar också, att stämmorna under kvartsseket varit tämligen glest besökta, oaktat envar försäkringstagare-delägare äger rätt att komma tillstädes och utöva rösträtt. Förhållandet är icke unikt för Verket. Tvärtom konstaterade 1942 års försäkringsutredning att detta var ett synnerligen vanligt förhållande. Utredningen ägnade stort utrymme åt detta problem och krävde åtgärder i syfte att bättre tillgodose försäkringstagarintresset i de ömsesidiga bolagen. Olika sådana åtgärder har därefter vidtagits, merendels i den formen att vederbörande bolag tillskapat en fullmäktig - eller delegeradeförsamling, utsedd av skilda intresseorganisationer eller andra institutioner, att utöva bolagsstämmans funktioner. I Verket har, såsom redan nämnts i stället den vägen beträts, att två stora intresseorganisationer direkt utser var sin styrelseledamot i Verket jämte suppleant.

Vad som nyss nämndes rörande de glest besökta stämmorna måste emellertid väsentligen revideras vad gäller de senaste fem åren. Genom det nydaningsarbete som då pågått i förening med företagsledningens målmedvetna strävan att nå nära kontakt med försäkringstagarna har besöksfrekvensen på stämmorna ökat. Klart är att besökarna tidigare i regel representerat endast huvudstaden eller trakten däromkring. I syfte att skapa en mera allsidig representation har Brandförsäkringsverket därför under senare år hos handelskamrarna i städerna och hos de s.k. föreningsnämnderna på landsbygden, hemställt att de var och en inom sitt område måtte utse representanter bland Verkets försäkringstagare till bolagsstämman. Denna hemställan har överlag efterkommit och stämmorna har under de senaste åren varit talrikt

besökta av intresserade försäkringstagare.

Brandförsäkringsverket synes således för sin del ha sökt att väl anpassa sig till försäkringsutredningens uttalade önskan om att bolagsstämmorna icke bör nedsjunka till en tom formalitet.

Revisionen

Nya försäkringslagen föreskriver att Försäkringsinspektionen i regel skall utse en egen revisor i varje försäkringsbolag. Enligt tradition alltifrån Brandförsäkringsverkets tillblivelse utser emellertid Kungl. Maj:t revisor i Verket. Sedan många år fungerar kanslirådet Karl Lindström såsom av Kungl. Maj:t utsedd revisor. Lindström är tillika ordförande i revisionen. Övriga, av stämman utsedda revisorer, är kabinettskammarherren friherre Carl Beck-Friis och auktoriserade revisorn Olov Brogren.

Verksamhetens utveckling

1930-talet kännetecknas av en väldig frammarsch för försäkringsväsendet. Intensifierad anskaffning, nya försäkringsformer och ökad möjlighet att acceptera stora ansvarsbelopp, allt detta hand i hand med av välståndsutvecklingen alstrade nya försäkringsbehov gjorde att bolagens premiesiffror kontinuerligt och kraftigt gick i höjden. Krigsåren medförde naturligtvis en avmattning i flera branscher, dock inte i den utsträckning som man skulle kunnat vänta sig. Efter kriget kom ruschen snabbt igång på nytt. Småningom fick denna ytterligare en puff genom inflationen.

Hur följde då Brandförsäkringsverket med i denna utveckling? Det kan sägas att utvecklingen i stort sett gick Verket förbi. I anmärkningsvärt ringa grad utvecklade Brandförsäkringsverket sin affär. Medan brandförsäkringspremierna för samtliga bolag under tjugooårs-

perioden 1930 - 1949 steg med sammanlagt 200 % visar utvecklingen i Verket en ökning av endast ca 60 %, d. v. s. omkring 3 % om året. Den helt dominerande affären var alltjämt allframtidförsäkringen. I fråga om nyanskaffningen fick de temporära försäkringarna ("årsförsäkringar") visserligen något större relativt utrymme, dock endast förhållandevis obetydligt. År 1930 utgjorde årsförsäkringarna 6 % av nyanskaffningen, mätt i ansvarssumma, år 1949 drygt 22 %.

Mätt i ansvarssumma uppgick ultimo 1930 årsförsäkringarna till endast drygt 8 % av hela affären. Ultimo 1949 hade denna andel stigit till ca 18 %. Det förtjänar anmärkas att under ett par år omkring 1930 årsförsäkringsaffären rentav gick tillbaka både absolut och relativt. Ser man på utvecklingen av den totala försäkringsaffären i Brandförsäkringsverket under den här nämnda tjugoförårsperioden finner man att rörelsen växte med 16 % åren 1930 - 1939 och med 50 % åren 1940 - 1949. Som mätetal har använts ansvarssumman. Mäter man i premier blir motsvarande tal 24 % respektive 20 %.

Tar man hänsyn till den inflationistiska utvecklingen, särskilt under och efter kriget, blir naturligtvis Brandförsäkringsverkets expansion under de här behandlade två årtiondena ännu blygsammare. Det är kanske någon överdrift att tala om ett stillastående men utvecklingen präglas, om man tar hänsyn till alla inverkanse faktorer, i hög grad av ett "skynda långsamt" och av stor restriktivitet. Tydligt är att flertalet andra bolags kraftiga expansion inneburit ett inträngande på Brandförsäkringsverkets ursprungliga marknad, landsbygden, och att Verket därmed förlorat många av sina gamla kunder. Inte minst bekräftas detta av de lokala bolagens betydande frammarsch. En lång rad länsbolag passerade denna tid förbi Verket i storleksordning.

Nödgas man således göra konstaterandet, att Brandförsäkringsverket icke hållit jämna steg med utvecklingen - omdömet gäller decennierna före 1950, vilket år markerar en vändpunkt, varom mera i det följande - återstår att söka orsakerna härtill. I detta hänseende måste man erinra om de förut beskrivna, under 1880-talet med stor skärpa framförda synpunkterna från delägare i Verket, att detta icke utan vidare borde stå öppet för nya försäkringstagare utan att man tvärtom borde tillse att Verkets betydande fonder verkligen så långt möjligt tillförsäkrades dem som bidragit till deras hopsamlande. Liknande tankegångar synes ha levt kvar bland Verkets för rörelsen ansvariga målsmän under det senaste halvseket. Till detta kommer att uppfattningen om Brandförsäkringsverket som en officiell eller i vart fall halvofficiell institution i samma mån levt kvar, en institution som genom sin struktur och på grund av hävd borde stå på sidan om - kanske rentav något ovanför - de övriga företagens ävlan. Uppfattningen om Verkets ställning såsom en sådan institution finns rentav på pränt i årsredovisningen för verksamhetsåret 1926.

Det står utom tvivel att den passivitet, som präglade Brandförsäkringsverkets rörelse under de fyra första decennierna av detta århundrade, i betydande grad hämmat företagets konkurrenskraft. Å andra sidan bör icke förgätas, att Verkets av ålder starka konsolidering under de nämnda decennierna ytterligare stärktes.

I själva verket är det ganska märkligt att ingen principiellt betydelsefull eller ekonomiskt remarkabel förändring ägde rum i Gustav III:s Brandförsäkringsverk under den långa och historiskt händelserika tiden från 1782 fram till 1950-talet. Verkets skötsel hade den statliga administrationens solida men osmidiga form. Samhällets livets genomgripande omgestaltning, industrialismens genombrott,

teknikens segertåg, allt detta lämnades ganska obeaktat av Verkets ledning. Ett studium av protokoll och andra handlingar ända in på slutet av 1940-talet ger ett starkt intryck av detta. Man söker i protokollen förgäves en anteckning om någon av verkställande ledningen gjord analys av verksamheten, någon redogörelse för affärsresultatet, någon prognos eller några synpunkter angående rörelsens anpassning till de ändrade samhällsförhållandena. Någon ackvisition förekom inte. Däremot hade företaget sedan gammalt ett nät av värderingsmän på landsbygden, vilka hade till uppgift att verkställa fastighetsvärderingar i och för eventuella värdejusteringar på allframtidförsäkringar. Trots att bolagsstämman redan i början av 1900-talet uttalat sig för att Verket borde teckna brandförsäkring även på löseendom kom detta icke till stånd.

Under 1930-talet introducerades på den svenska marknaden efter engelsk förebild de s. k. kombinerade försäkringarna. Dessa vann snabbt terräng, de visade sig vara en av allmänheten uppskattad försäkringsform och de blev för bolagen ett verksamt vapen i konkurrensen. Alla brandförsäkringsföretag av riksbolagskaraktär införlivade denna försäkringsform med sin verksamhet, endast Brandförsäkringsverket följde icke exemplet.

Emellertid löste Brandförsäkringsverket denna fråga på ett annat sätt. Det har redan nämnts att Landsbygdens Återförsäkringsaktiebolag bildades år 1936 med bl. a. Verket såsom intressent och aktieägare. Redan efter några år (1943) ombildades bolaget och fick rätt att driva också direktförsäkring i de s. k. bibranscherna. Brandförsäkringsverket liksom de till denna intressegrupp anknutna lokalbolagen bereddes därigenom tillfälle att till LF (Landsbygdens Försäk-

ringsaktiebolag, som är bolagets firma efter ombildningen) förmedla dessa bibranscher. På detta sätt tillgodosåg Brandförsäkringsverket sina kunders önskemål om kombinerade försäkringar.

LF grundades för att lösa lokalbolagens reassuransfrågor. Detta har även kunnat realiserats. Med hänsyn till den centrala ställning som Brandförsäkringsverkets dåvarande verkställande direktör intog inom den krets, som tog initiativet till LF, är det ägnat att förvåna att inte det föreliggande reassuransbehovet löstes inom Verkets ram, desto mera som, enligt vad som uppgivits, önskemål härom uttalats från målsmän för flera lokala bolag. Diskussioner i frågan lär också ha ägt rum. Tyvärr söker man förgäves i Brandförsäkringsverkets protokoll och i dess arkiv efter någon anteckning härom. Hur som helst, utvecklingen gick nu en annan väg, vilket inte hindrat att förhållandet mellan Brandförsäkringsverket och LF präglats av det bästa samförstånd. Under en följd av år markerades detta genom en personalunion i ledningen. Den omständigheten att Verkets nuvarande verkställande direktör med hänsyn till sin arbetsbörda nödgats lämna ordförandeskapet i LF har inte rubbat det förtroendefulla samarbetet mellan bolagen.

Den parlamentariska försäkringsutredningens uttalande föranledde ett tillägg till den nya försäkringslagen av innebörd att den s. k. skälighetsprincipen kom till uttryck i lagen. Lagbestämmelsen ålägger styrelsen och verkställande direktören bl. a. skyldighet att övervaka att premien för en försäkring motsvarar den mot försäkringen svarande risken med tillägg av omkostnaderna för försäkringen. Det har sitt intresse att konstatera att Brandförsäkringsverket redan 1895 införde ett system med återbäring till försäkringstagarna. Återbäring har

därefter lämnats av tillgängliga överskottsmedel under ettvarit år då ett gynnsamt brandskaderesultat givit möjlighet därtill. Verket kan således sägas hava sedan mer än sex decennier tillbaka tillämpat den nu lagfästa skälighetsprincipen. Sammanlagt har mer än 8 milj. kr. i form av återbäring återgått till försäkringstagarna, vilket måste anses som ett aktningvärt belopp i förhållande till premieintäkterna och jämväl i betraktande av förändringarna i penningvärdet. Återbäring utbetalades senast år 1946. Efter de premiesänkningar som under senare år vidtagits torde företagsledningen hysa den uppfattningen, att någon marginal för framtida återbäring näppeligen är att räkna med, desto mindre som skatter och omkostnader numera i orimlig grad fördyrar varje återburet belopp.

Tabell över återbäring

Efter avslutande av 1895 års bokslut	kr	175.871:36
" " " 1897 " "	"	202.253:76
" " " 1899 " "	"	156.865:82
" " " 1901 " "	"	237.835:08
" " " 1902 " "	"	248.293:12
" " " 1903 " "	"	258.710:70
" " " 1905 " "	"	277.636:74
" " " 1908 " "	"	308.542:34
" " " 1911 " "	"	335.600:92
" " " 1914 " "	"	359.786:98
" " " 1923 " "	"	485.838:78
" " " 1925 " "	"	495.694:60
" " " 1926 " "	"	502.042:20
" " " 1930 " "	"	522.912:29
" " " 1931 " "	"	506.652:52

Efter avslutande av 1933 års bokslut	kr	533.436:27
" " " 1936 " "	"	498.190:16
" " " 1945 " "	"	454.494:78
" " " 1946 " "	"	465.417:59

Mot nya mål

Vid halvårsskiftet 1950 tillträdde en yngre kraft som verkställande direktör. I samband därmed uttalade styrelsen ett bestämt önskemål om en omdaning av Verkets arbetsformer efter den moderna tidens krav. Eftersom Verket under många decennier gått en egen väg, som mer och mer avlägsnat sig från den allmänna utvecklingen inom branschen var detta en betydande uppgift.

Stillastående är ofta liktydigt med tillbakagång. Har en marknad under längre tid förlorats eller uppgivits, kan den väl endast i begränsad utsträckning återerövas. Det företag som i dagens läge skall kunna hävda sig i konkurrensen måste vara väl rustat.

Så sattes nya segel på den gamla farkosten och kursen lades om.

Utåt har den nya given manifesterats på många sätt. Inom loppet av några få år har Verket utvidgat sin brandförsäkring att omfatta även lös egendom och skog, fått koncession för bibranscherna, upptagit utbyte av coassuranser med andra bolag samt börjat driva reassurans. Utvecklingen kanske bäst åskådliggöres av det faktum, att den för 1956 redovisade premieintäkten för direkt försäkring är fyra gånger större än intäkten för 1950. Därvid måste likväl den reservationen göras, att inflationen naturligtvis här har medverkat samt att intäkten för 1956 av ett par speciella orsaker är exceptionellt stor och kan väntas rekylera något. Å andra sidan har den genomsnittliga premienivån icke obetydligt sänkts sedan 1950.

Ett annat tecken på att Brandförsäkringsverket tillvunnit sig förtroende på marknaden är att ej mindre än sex härads- och sockenbolag i olika delar av landet helt överlätit sin rörelse till Verket.

Den tid är för länge sedan förbi då försäkringsbolagen kunde passivt vänta på att kunderna skulle anmäla sig. Tvärtom härskar på försäkringsområdet sedan länge en köparnas marknad i högre grad än väl någon annanstans. I medvetande härom har ledningen i Brandförsäkringsverket organiserat en aktiv försäljningsapparat. Avdelningskontor har inrättats. Fältorganisationen har getts en annan gestaltning.

Firman har förkortats till endast Brandförsäkringsverket.

Det gamla, låt vara 125-åriga, firmanamnet "Allmänna Brandförsäkringsverket för byggnader å landet" är tungt och otympligt efter moderna begrepp. Det är ohanterligt ur reklamsynpunkt. Det täckte inte verksamhetens förändrade inriktning. Även om traditionen väger tungt måste den i vissa stycken jämkas på sig efter affärsmässiga hänsyn.

Även det interna kontorsarbetet har fått underordna sig effektivitetens bud. Kontorslokalerna har utvidgats och förbättrats, kontorsrutinerna har rationaliserats, moderna kontorsmaskiner har anskaffats, den tunga administrationen är utbytt mot smidigare metoder. Det gamla företaget har fått en modern dräkt, har anpassat sig till tidens krav. Därmed står Verket säkerligen bättre rustat inför det kommande kvartsseket än kanske någonsin tidigare.

Att vända strömmen, att rusta upp det som blivit eftersatt kostar inte enbart tid och arbete - det kostar också pengar. För Verkets förhållanden betydande investeringar har under den senaste femårsperioden gjorts. Eftersom den inflationistiska prispölingen särskilt hårt drabbat denna period, har upprustningen blivit kostsammare än

om den satts in tidigare.

Nominellt har Brandförsäkringsverkets redan förut starka konsolidering och förmögenhetsställning ytterligare stärkts. Delvis beror detta på en i viss mån ändrad placeringspolitik. Men inflationens krafter har naturligtvis här som eljest verkat i motsatt riktning.

Skadeutvecklingen kan ett försäkringsbolag i någon mån påverka, nämligen genom upplysning och propaganda, genom skadeförebyggande åtgärder av annat slag samt genom sin premietarifiering. I det väsentliga ligger dock skadefallet utanför bolagets inflytande. Under kvartalsseklet har skaderesultaten i Verket varit synnerligen fluktuerande. Analyser ger vid handen att allframtidsförsäkringarna beträffande vissa slag av äldre byggnader (gamla slott och herrgårdar, kyrkor) belastat skaderesultatet.

Återförsäkringsaktiebolaget Stockholm

Det har nyss nämnts att Verket såsom ett led i nydaningsarbetet började taga emot s. k. samförsäkringar (coassuranser) från andra försäkringsföretag, riksbolag lika väl som lokala bolag. Från coassurans - en form för uppdelning av större risker som kan sägas vara mera utbredd i Sverige än i flertalet andra länder - är steget inte långt till reassurans. Då det stod klart att det fanns ett ytterligare behov av reassurans bl. a. för de lokalt arbetande bolagen började Verket för några år sedan utnyttja de möjligheter att bedriva indirekt försäkring (reassurans, återförsäkring), som bolagsordningen öppnade.

Ganska snart blev det också uppenbart, att den indirekta affären hade större förutsättningar att växa än den direkta. Detta åstadkom ett särskilt problem med hänsyn till Verkets koncession. Den nya försäkringslagen stadgar för ömsesidiga bolag att i bolagsordningen skall finnas en bestämmelse som begränsar den indirekta affärens volym till viss relation av den direkta. I Brandförsäkringsverkets bolagsordning är denna relation maximerad till 50 %, mätt i premieintäkt. Detta relationstal torde representera det högsta som koncessionsmyndigheten är benägen att medgiva. Då nu återförsäkringen inom Verkets rörelsevolym snabbt växte upp mot det fastställda taket blev problemet akut. Naturligtvis kunde det inte på allvar diskuteras att medvetet bromsa den växande återförsäkringsaffären. Det syntes ledningen uppenbart att den effektivaste lösningen låg i att bilda en särskild juridisk person för återförsäkringsverksamheten. Denna borde lämpligen ha aktiebolagets form eftersom ett ömsesidigt bolag är föga lämpat för återförsäkringsverksamhet, framförallt inte på internationella marknader.

Sedan sonderingar under hand gjort det klart, att koncessionsmyndigheten hade förståelse för Brandförsäkringsverkets synpunkter, söktes i slutet av 1953 stadfästelse på bolagsordning för det nybildade Återförsäkringsaktiebolaget Stockholm och begärdes koncession för dess verksamhet. Kungl. Maj:t beviljade koncession den 20 november 1953 och bolaget registrerades vid årsskiftet 1953/54, då det också genast trädde i verksamhet.

En liten episod i samband med starten kan vara förtjänst^{full} att räddas undan glömska. Den stadfästa bolagsordningen angav firmamnamnet Reassuransaktiebolaget Stockholm och koncession meddelades även för denna firma. Publiciteten kring beslutet gav innehavaren av mäklarfirman Aktiebolaget Reassurance i Stockholm anledning till protester under förmenande att namnförväxling lätt skulle uppkomma och att sistnämnda bolag skulle lida skada därav. Det nybildade bolaget hotades av process på denna grund - en icke alldeles lyckad introduktion för bolaget på marknaden. Helt oavsett hur man bedömde utgången av en sådan process ansåg återförsäkringsbolagets ledning det önskvärt att helt undanröja grunden för den ifrågavarande meningsmotsättningen. Firmanamnet ändrades således till Återförsäkringsaktiebolaget Stockholm. Det må tilläggas att bolaget sedermera fått affärsförbindelser med den nämnda mäklarfirman.

Bildandet av Återförsäkringsaktiebolaget Stockholm såsom ett helägt dotterbolag innebar självfallet ett betydelsefullt steg i Brandförsäkringsverkets nydaningsarbete. Det betydde att nya vägar beträts och det betydde ett helt nytt grepp om verksamheten.

Återförsäkringsbolagets styrelse har från början utgjorts av Verkets ordförande, vice ordförande och verkställande direktör, således av herrar Lagercrantz, Sundén och Appeltofft. Den senare är

verkställande direktör även i Stockholm.

Under år 1957 utsågs till ytterligare styrelseledamot verkställande direktören i Stockholms handelskammare Olof Leffler, tillika ordförande i Bores styrelse.

För återförsäkringsaffärens organisation och utveckling har det varit av väsentlig betydelse att en erfaren reassuransman - direktör Bengt Fraenkel - knöts till företaget redan från starten.

Det år (1956) då Brandförsäkringsverket avslutade sitt 175. verksamhetsår, kunde Återförsäkringsaktiebolaget Stockholm se tillbaka på tre fullbordade rörelseår. Under första året uppgick bruttopremierna till 2.3 milj. kr, under andra året till 4.9 milj. kr och under tredje året till 6.9 milj. kr. Dessa siffror - i och för sig föga imponerande för ett professionellt reassuransbolag - återspeglar en kraftig utveckling redan från starten. I själva verket torde emellertid med hänsyn till förhållandena på reassuransmarknaden, bruttopremiesiffrorna ge ett vanskligt vittnesbörd om ett återförsäkringsbolags storlek, styrka och framåtskridande. Det torde icke möta alltför stora svårigheter i dagens läge att visa upp kvantitativt imponerande premiesiffror. För erfarna reassuransmän står det helt visst klart att de antydda förhållandena manar till höggradig försiktighet. Att avböja erbjuden återförsäkringsaffär är i allmänhet en större konst än att acceptera. Allt tyder på att Stockholms ledning navigerat med försiktighetens bud för ögonen.

Såsom en mätare på bolagets utveckling kan det vara av intresse att nämna att det redan mot slutet av andra verksamhetsåret ansågs önskvärt att öka aktiekapitalet från en till två milj. kr. Det ökade aktiekapitalet inbetalades av Brandförsäkringsverket i början av 1956. Tillika har full lagenlig reservfond avsatts.

Samverkan med Försäkringsbolaget Bore

Inom det privata försäkringsväsendet har utvecklingen efter andra världskriget mycket präglats av fusioner eller samverkan mellan bolag i andra former. Helt säkert är det flera orsaker som medverkat härtill. Den främsta anledningen torde vara de stigande kostnaderna, särskilt lönekostnaderna, vilka gjort det nödvändigt att i förbilligande syfte utnyttja stordriftens fördelar. De starkt utvidgade tekniska resurserna (automationen) har stimulerat denna utveckling.

Under år 1954 väcktes inom Försäkringsbolaget Bores ledning frågan om att söka samverkan med annat bolag eller annan bolagsgrupp i syfte att därigenom söka effektivisera bolagets försäljning, främja förutsättningarna för service gentemot allmänheten och hålla nere omkostnaderna. Att frågan då togs upp torde i ej ringa mån ha sammanhängt med att befattningen som verkställande direktör i Bore blev vakant under 1954.

Sedan Bores styrelse låtit verkställa en ingående utredning i frågan blev en extra bolagsstämma i januari 1955 förelagd ett av styrelsen upprättat förslag till avtal om samverkan mellan Bore och Brandförsäkringsverket. Avtalet hade vid det laget redan godkänts för Verkets del.

Opinionen på stämman - vars funktioner i Bore utövas av 24 i särskild ordning utsedda delegerade - var icke enhällig. Flera delegerade uttalade sig emot en samverkan med Brandförsäkringsverket. Kritiken torde icke ha gällt tanken på ett samgående med annat försäkringsbolag i och för sig utan fastmera det förhållandet, att större fördelar stode att vinna genom samverkan med bolag av en struktur

som mera påminde om Bores och dessutom hade större rörelsevolym än Brandförsäkringsverket. Efter en dagslång diskussion beslöt bolagsstämman emellertid med stor majoritet att ansluta sig till styrelsens förslag.

Kort tid därefter undertecknades avtalet av Bores styrelse. En fundamental punkt i avtalet är att de båda bolagen förklaras skolasamarbeta på likaberättigad basis. Eftersom för övrigt intetdera bolaget är aktiebolag, kan det inte bli fråga om att det ena bolaget "äger" det andra. Däremot föreligger sådan intressegemenskap mellan bolagen att de i lagens mening konstituerar en koncern.

I anslutning till att avtalet ingicks mellan bolagen blev Brandförsäkringsverkets verkställande direktör Appeltofft utsedd till motsvarande befattning i Bore. Denna personalunion i ledningen var säkerligen en oundgänglig förutsättning för avtalets praktiska genomförande.

Sedan den 1 mars 1955 har avtalet varit i praktisk tillämpning.

En kort historik beträffande Bore är här av intresse.

Under 1880-talet bildades ett avsevärt antal ännu bestående försäkringsbolag i vårt land. Decenniet har karakteriserats som en "gründerperiod" på försäkringsområdet. I början av 1888 bildades "Nordiska Ömsesidiga Olycksfallsförsäkringsföreningen Bore". Initiativtagare till och drivande kraft i det nya företaget var civilingenjören Johan Almqvist, tillhörande den kända lärdomssläkten.

Det nybildade företaget utsattes redan från starten för hård konkurrens. Ej minst tack vare Almqvists outtröttliga energi arbetade sig emellertid företaget säkert framåt. Vid sekelskiftet hade Bore på sin enda bransch, nämligen privat olycksfallsförsäkring, en premie-

inkomst om cirka 200.000 kr. Med ingången av år 1903 trädde en lag om arbetsgivares ersättningsplikt för arbetares skador i kraft. Då började också Riksförsäkringsanstalten (RFA) sin verksamhet. Av allt att döma fanns det emellertid gott utrymme för privat olycksfallsförsäkring även för arbetare. För år 1907 redovisade Bore en premieintäkt om 520.000 kr - väsentligt större än RFA:s. Bore, som år 1904 utbytt ordet "förening" i firmanamnet mot "bolag" gick alltjämt stadigt framåt, men genom 1916 års lag om obligatorisk försäkring av anställda blev situationen i grund förändrad. Denna lag förutsatte att den obligatoriska försäkringen skulle ordnas antingen i RFA eller också i något för ändamålet särskilt bildat s.k. arbetsgivarebolag. Bolaget stod nu vid en skiljeväg. Det kunde konstruera sig som ett arbetsgivarebolag och således i fortsättningen endast teckna s.k. lagolycksfallsförsäkringar. Men Bore valde att fortsätta verksamheten i gamla fåror. Därmed förlorade det hela sitt bestånd av lagolycksfallsförsäkringar. Premieintäkten sjönk i ett slag till hälften och de finansiella svårigheterna blev betydande. Förhållandena gestaltade sig för övrigt på motsvarande sätt för likartade bolag, som valde att gå samma väg som Bore.

De finansiella problemen löstes i Bore genom att år 1918 ett förlagsaktiebolag bildades, vilket tillsköt ett garantikapital. Den starke mannen i Bore då dessa åtgärder vidtogs var bolagets nyvordne verkställande direktör fil. dr. N. V. E. Nordenmark.

Nordenmarks tillträde som verkställande direktör markerades av en serie betydelsefulla händelser. Bolaget utvidgade sin rörelse med ett tiotal nya branscher: sjuk-, skadestånds-, garanti-, bil-, inbrotts-, glas-, vattenlednings-skade-, resgods-, landtransport- och maskinförsäkring. Detta gjorde det motiverat att ändra firmanamnet

till "Försäkringsbolaget Bore, ömsesidigt". Vidare ökades registret inom bolagets äldsta bransch med reseolycksfallsförsäkring på livstid. Till Nordenmarks förtjänster hör vidare att fältorganisationen upp-
rustades.

Sedermera har ytterligare branscher tillkommit. Viktigast av dessa är den obligatoriska trafikförsäkringen samt brandförsäkring.

År 1920 beslöt Svenska Glasförsäkringsaktiebolaget - då det största företaget i denna bransch - att överlåta hela sin rörelse på Bore. Detta innebar ett kraftigt tillskott till Bores verksamhet. Eljest kan sägas att bolagets rörelse sakta men säkert utvecklats och konso-
liderats. De dominerande verksamhetsgrenarna är motorfordonsför-
säkring, inkl. trafikförsäkring, samt sjuk- och olycksfallsförsäkring. Den totala premieinkomsten uppgick år 1957 till ca 8.8 milj. kr.

Den stora tyska försäkringskoncernen Allianz förvärvade i slutet av 1920-talet hela aktiekapitalet i Bores förlagsaktiebolag. På denna väg kom Bore att i realiteten bli ett dotterbolag till Allianz, vilket naturligtvis medförde en för Bore ömtålig situation under andra världskriget. Efter dettas slut inlöste Bore under myndigheternas medverkan det s.k. garantikapitalet och blev därmed ett helt fristående företag - såsom ömsesidigt bolag ägt uteslutande av försäkringstagarna.

Bores styrelse utgöres av verkställande direktören i Stockholms handelskammare Olof Leffler, ordförande, direktören Anders Malmström, vice ordförande, byråchefen Holger Ahreson, kanslirådet Åke Wirseen och direktören Torsten Andersson, alla i Stockholm. Suppleanter är f. chefredaktören Axel R. Olson i Gävle och verkställande direktören Olof Appellofft. Såsom redan nämnts är den sistnämnde jämväl verk-
ställande direktör i Brandförsäkringsverket och dess dotterbolag

Återförsäkringsaktiebolaget Stockholm.

Som ett första led i strävandena att småningom uppnå en sammansmältning mellan bolagen även på det personliga planet har Bores styrelseordförande utsetts till ledamot av styrelsen för Återförsäkringsaktiebolaget Stockholm.

Av bolagets befattningshavare i ledande ställning har flertalet många tjänsteår bakom sig. Biträdande direktören Henry von der Burg, anställd i Bore sedan 1920, är chef för motorfordons- och trafikförsäkringen, biträdande direktören Harry Ekeröth med lika många tjänsteår i Bore är chef för ekonomiavdelningen; kamreren Henry Arnstad som är chef för den s.k. kombinerade avdelningen anställdes i Bore redan år 1918. Kamrer Lars Hammarlund har varit i bolagets tjänst sedan år 1950. Han är chef för sjuk- och olycksfallsavdelningen. Försäljningschefen Axel Burén kom till bolaget i denna egenskap år 1941. Fil. lic. Sten Björkenhed är statistiker i bolaget. Även ett stort antal fältmän har under många år ägnat bolaget sina tjänster. Kapten Tage Thiis ordförande i den s.k. inspektörsföreningen och distriktschef i sydvästra Skåne, hör till bolagets betrodda veteraner. Detsamma gäller bl. a. regionscheferna Holger Rosencrantz och Ingvar Grönberg (södra resp. västra regionen) samt chefen för Stockholms AK Gösta Grönberg.

Naturligtvis måste det vara förenat med stora vanskligheter att sammansmälta två till struktur och verksamhetsformer så olikartade företag som Brandförsäkringsverket och Bore. Under de få år som gått, sedan denna process började, har emellertid åtskilligt åstadkommits. I lokalt hänseende har flertalet avdelningar sammanförts i den förnämliga byggnaden Strandvägen 19, sedan många år tillhörig Brandförsäkringsverket. Denna byggnad, ritad av den kände professor Gustaf Clason i slutet av 1890-talet efter en romersk förebild, smyckad

med bl. a. väggfriser av konstnären Julius Kronberg, anses vara en av vår huvudstads vackraste byggnadsverk. Den är underkastad bestämmelserna i lagen om skydd för kulturhistoriskt märkliga byggnader. Efter en flerårig arbetskonflikt - under vilken byggnaden stod "naken" sedan putsen knackats bort - genomgick byggnaden för något år sedan en påkostad, pietetsfull fasadrenovering, varefter den framstår i ett förnämligare skick än någonsin tidigare.

I denna byggnad är ungefär två tredjedelar av de samverkande bolagens HK-verksamhet numera inrymd. Återstoden får plats i Bores lokaler i fastigheten Kungsgatan 48, där den tidigare starka trångboddheten nu kunnat hävas och arbetsutrymmena kunnat göras mera ändamålsenliga.

Långt viktigare än den lokala gemenskapen mellan bolagen är likväl den organisatoriska och personella. I detta avseende har mycket genomgripande omvandlingar och förenklingar kunnat genomföras. Gemensamma avdelningar har tillskapats på huvudkontoret och arbetsrutiner sammanförts. Också på fältet har vissa koncentrationer genomförts, allt i syfte att öka de samverkande företagens slagkraft och sänka kostnaderna.

Även för Bores del sker således en nydaning i syfte att anpassa verksamheten efter moderna krav.

175 års jubileet firas

Då Brandförsäkringsverket år 1932 celebrerade sin halvtannat sekel långa tillvaro skedde detta med stor pompa, bl. a. vid en bankett på Hasselbacken med dåvarande statsministern som hedersgäst. 175-åringen firades i betydligt enklare former.

Det är i främsta rummet de i ett företag verkamma mänskliga

krafterna som ger företaget dess utseende, dess karaktär och dess livskraft. Med denna synpunkt för ögonen tedde det sig för Verkets ledning naturligt att låta personalen stå i förgrunden under jubileumsåret 1957.

Den 1 mars 1957 samlades Verkets huvudkontorspersonal inför styrelsen i det vackra sessionsrummet. Sedan ordföranden i ett kort anförande talat till minnet av de 175 åren och manat till ansvar inför det arv den nuvarande generationen övertagit, utdelades gratifikationer till samtliga Brandförsäkringsverkets anställda i aktiv tjänst. Också fältmännen tilldelades senare gratifikationer. Vid nyssnämnda tillfälle utdelades Verkets medalj i guld "Åt förtjänsten" till biträdande direktören Lars Fryklund och fröken Anna Lagerhjelm, vilka oavbrutet varit i Verkets tjänst, den förre sedan 1929 och den senare sedan 1930. Husmor fru Lisa Alexandersson, som likaledes oavbrutet varit i Verkets tjänst sedan 1930, fick en personlig gåva i form av ett armbandsur. Ordföranden tillkännagav vidare att styrelsen beslutat instifta ett studiestipendium i anledning av jubileet, avsett att utdelas med 2.000 kr. årligen.

Ett par månader senare firades i glada och otvungna former på Stallmästaregården en för Brandförsäkringsverket och Bore gemensam personalfest.

Också Brandförsäkringsverkets pensionärer blev särskilt ihågkomna under jubileumsåret. Den 15 april 1782 är den kungl. resolution daterad, varigenom Verket kom till. På dagen 175 år senare samlades bolagets pensionärer till lunch. Verkställande direktören hyllade dem i ett tal och tackade för deras insatser för Verket.

En annan historisk dag inföll den 31 oktober 1957. Exakt 175 år tidigare höll Brandförsäkringsverkets styrelse sitt första sammanträde. Det föll sig naturligt att förlägga ett styrelsesammanträde till den nämnda dagen år 1957.

I anledning av 175 års jubileet lät styrelsen prägla en variant av den år 1932 utförda minnesmedaljen.

Brandförsäkringsverket hade icke tillkännagivit eller ens bestämt någon dag då jubileet skulle firas "utåt". Detta låg helt i linje med ledningens önskan att icke särskilt manifestera jubileet utanför den egna kretsen. Emellertid mottog Verket vid skilda tillfällen under året gratulationer och uppvaktningar från andra försäkringsbolag och organisationer samt från kunder och affärsförbindelser inom och utom vårt land.
